

אדר ב' תשע"ד מרץ 2014

לב לוב 17

כתב העת של האירגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

גביע קידוש
צורפות יהודי טריפולי.
לוב 1930

Calice per Kiddush.
Tipico artigianato ebraico-libico.
Tripoli 1930

מייסד ועורך ראשון
נחציה-נחום גלבע

עורכת ראשית
מתי גילעד

עורך משנה באיטלקית
דניאל מימון

עריכה לשונית
ד"ר רחל ברוך

מנהל
צורי דורון-דדוש

עיצוב והפקה
gstudio88

דפוס
"המרכז" האחים תשובה נתניה

צילום
יוסי גמזו לטובה, שלום אמסלם,
מאיר כחלון, דינה דנון דאבוש,
משה (זיגי) זיגדון

כותבים
יעקב אבטא, דוד ארביב קושאנה,
דוד ג'אן ויוסף בן דוד ג'אן, מתי גילעד
בנימין דורון דדוש, דינה דנון דאבוש,
ויטוריו פלח, שמעון תשובה
משה (זיגי) זיגדון, תקוה יולזרי,
ויטוריו פלח, שמעון תשובה
Daniel Mimun, Franco Cohen,
Ruben (Bino) Addadi,
Meir El-Saiegh

Redattore sezione italiana
Daniel Mimun

הפצה
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

חברי המערכת
מאיר אלסייג, בנימין דורון-דדוש,
צורי דורון דדוש, משה (זיגי) זיגדון,
תקוה יולזרי-נעמן, דניאל מימון

כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
משה הדדי 4, אור יהודה
luv@bezeqint.net
www.livluf.org.il
03-5336268/72

מוזיאון יהדות לוב
פתוח בימים א-ה'
בחול המועד ואיסרו חג
בין השעות 09:30-17:00
סיוור מודרך לקבוצות
בתיאום מראש

מורשת יהדות לוב

לב לוב

גליון מספר 17

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו
אדר ב' התשע"ד
מרץ 2014
כתב העת של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

מדינת ישראל
המשרד
לאזרחים ותיקים

משרד
התרבות
והספורט

תוכן העינים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
- שנת נדודים - ויטוריו פלח
4. דבר היו"ר - מאיר כחלון
5. שורשים לצעירים - צוות חינוכי של המוזיאון
6. בולדוזר על שתי רגליים - משה (זיגי) זיגדון
8. אלופה עם שורשים - מתי גילעד
11. בנגזאי קיבוצניק - שמעון תשובה
12. ר' פריג'א זוארץ - יוסף בן דוד ג'אן ודוד ג'אן
16. עיר לובית ללא לובים - מתי גילעד
18. מנהיגות יהודית אמיצה וציונית מול שלטונות עוינים - יעקב אבטא
19. סיפור קטן על עולם קטן יותר - משה (זיגי) זיגדון
20. חדש על מדף הספרים - בנימין דורון דדוש
21. מכתב נשיא המדינה
22. אתר ההנצחה ביער לוב - צילום: יוסי גמזו לטובה
24. שותפות גורל בברגן בלזן - דינה דנון דאבוש
27. החטיפה לאלג'יר - תקוה יולזרי לבית נעמן
28. היסטוריה של מנהגים - דוד ארביב קושאנה
29. גם כי אלך בגיא צלמוות - יוסף בן דוד ג'אן
30. יונה - משה (זיגי) זיגדון
30. אירועים וכנסים
35. הצדעה למתנדבים - משה (זיגי) זיגדון

35. *Auguri e riconoscimento del presidente dello Stato di Israele Shimon Peres ai cittadini israeliani di origine libica e a tutti gli ebrei libici nella Diaspora - Daniel Mimun*
37. *La Strana Storia delle sorelle Vaturi - Meir El Saiegh (Israele)*
39. *Tripoli, Via Brescia numero - Ruben (Bino) Addadi*
40. *Luoghi comuni e pregiudizi sul nostro popolo - Franco Cohen*
43. *Ricordi autobiografici, di quando si stava male ma ti dicevano che stavi bene - Daniel Mimun*

מתנדבים במרכז המורשת:

מאיר כחלון, אבי פדהצור, ניסים רובין, בנימין דורון, זיגי זיגדון, טבול דבורה, מיכאל גורן, ציון נעים, לילאנה סרוך, מזל יעל, חנה צמח, אריה הלחמי, קלימו שדה, רינה אבני.

Iscriviti all' Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia.
Sii partecipe e usufruerei dei seguenti vantaggi:

- 1) Abbonamento alla rivista "Germogli" (Livluf).
- 2) Sconti speciali sui spettacoli, dischi e d.v.d.
- 3) Partecipazione alle votazioni per le elezioni dei membri dell' Organizzazione.
- 4) Aggiornamenti sulle novita' in corso

Prezzo annuale: **50 Euro** (Estero), 100 Shekel (Israele).
Si accettano pagamenti con carta di credito.
Per informazioni: **972-3-5336268 www.livluf.org**

לחברים בארגון העולמי

1. הזכות לבחור ולהיבחר בבחירות לארגון
2. מגוון לכתב העת "לב לוב"
3. הנחות לספרים ולתקליטורים
4. עדכונים על פעילויות שוטפות ואירועים

דמי חבר 100 ש"ח לשנה
ניתן לשלם בכל אמצעי תשלום
להצטרפות:
03-5336272 03-5336268

דבר העורכת

ברכת השפע שנגעה בנו שינתה באופן קיצוני את אורח חיינו. אין דמיון בין אורח החיים שלנו היום לבין אורח חיינו בסוף המאה הקודמת. רק לפני עשור וחצי התמוגגו הילדים הקטנים מקלטות וידיאו של הכבשה שושנה וחברותיה, ואילו הפעוטות של היום מעבירים את אצבעותיהם הקטנטנות על גבי צגים אישיים אשר נעים להם בקול ובתמונה. הקדמה נגעה בכל תחומי החיים, ואין מקום שאין בו חידוש.

בדור השפע כולם עסוקים בענייני היום והשעה ונתונים במרדף אחר הזמן ואחר הישג כזה או אחר. אורח החיים תזזיתי ותובעני, והמהירות שבה דברים משתנים יחד עם הזמן החולף, כולם יחד תורמים לריחוק בין הדורות ולהדגשת ההבדלים ביניהם. אין פלא כי בעיני הצעירים חסרי המנוח, העיסוק בענייני קהילה ומורשת נראה בלתי רלוונטי, ואולי נחשב כמותרות מופאת חוסר הזמן בלוח הזמנים העמוס. תכלית ההתעניינות בבני הקהילה וציון הישגיהם אינם ברורים להם, ועוד יותר תמוה בעיניהם הדגש שניתן למוצא העדתי.

לכאורה, קצב הקדמה המטורף מאיים לקרוע כל קשר בין הדורות בלי שתהיה אפשרות לאחות אותו. יכול להיות שמורשת וקהילה, היסטוריה ותיעוד, הם עניינים ארכאיים, אבל אין להתעלם מן העובדה שאפילו טעימה קטנה מבקור במוזיאון מורשת או קריאת חומרים רלוונטיים, גורמות לחיזוק הקשר בין הדור הצעיר לבין אבותיו, ואף מעניקות תחושת גאווה ושייכות.

אולי נוסטלגיה היא עניין רומנטי ומהנה, ותמיד נעים להתרפק על זיכרונות העבר, אך מעבר לכך יש חשיבות רבה לחקר העבר אדם המתחקה אחר שורשיו ומתוודע לסיפור ההיסטורי של משפחתו, מעניק בעיקר לעצמו מתנה שלא תסולא בפז - כי אין תכלית ואין עתיד לענף חזק אם אינו קשור ומחובר היטב לגזעו, ואין געז חזק ואיתן ללא שורשים. ראוי ונכון ללמוד על חוט האירועים המקשר בין הדורות מאז עזבו סבינו וסבתותינו את אדמת לוב דרך נמל טריפולי באניות רעועות לארץ "בוסרית" ולמדינה בחיתוליה, ועד הדור שנולד עם אייפוד ואייפד בידיו.

קהילת יהודי לוב נחשבת לקהילה עתיקה יומין. במהלך השנים על אדמת לוב חוו בני הקהילה לא מעט תהפוכות חיים ושרדו תקופות קשות מאוד, מחילופי שלטון ותרבות, עד פרעות רוויות דם ושואה אימתנית במלחמת העולם השנייה. למרות הכול הם שמרו בעקביות מופלאה על הזהות העצמית שלהם, על מסורתם ומנהגיהם, ועל המאפיינים המיוחדים להם.

כשעזבו יהודי לוב את ארץ מולדתם, הם נכנסו לכור ההיתוך של מדינה בהתהוות. כשהם חוזרים במוטיבציה ובציונות טהורה, עברו תהליך קשה מנשוא, ארוך, מייגע, ורצוף

כשעזבו יהודי לוב את ארץ מולדתם, הם נכנסו לכור ההיתוך של מדינה בהתהוות. כשהם חוזרים במוטיבציה ובציונות טהורה, עברו תהליך קשה מנשוא, ארוך, מייגע, ורצוף

מתי גילעד, עורכת

שנת נדודים

מאת: ויטוריו יאיר פלח

הגד לי, בבקשה,
מה קורה כאשר שנתך נודדת?
מה אתה עושה כדי להפיג
את השימומו ואת חוסר האונים?
איך מצליח להירדם,
ההרגשה אינה מעודדת.

הרגשה לא נעימה, מתישה,
שחשים הרבה אנשים.
גם כדורי שינה אינם עוזרים,
ההרגשה לילית קצת מבודדת.

אתה קם בבוקר לעבודה מותש ועייף.
איך מתפקד היטב, קצת מזויף.
לא צריך שכל או מידה רבה של תבונה,
כדי לדעת שלילה לבן
אינו מאפשר לראות תמונה נכונה,
ואתה עלול לגרום לעצמך כשל של תאונה.

זו דעה רווחת ברפואה המודרנית,
וזאת תזה ידועה ונושנה:
עייפות מצטברת מביאה,
חלילה, לידי סכנה.
אז חבר, אל תייגע את עצמך,
חשוב חיובי ותבוא לידי שינה.

בסופו של דבר,
מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן,
במיוחד אם אתה איתן בדעתך
וגם "מלא" מזומן.

אל תגידי: 'מה קרה?' ו'מה השתנה?'
חשוב שאתה נמצא כעת בתקופת המתנה.
עם טיפול נכון, יבוא שינוי רדיקלי,
וזו תהפוך לבעיה קטנה.
זה, על כל פנים, מה שדעתי נתנה.
כמו שאומרים, "כפתור ופרח ושושנה".

קח נשימה וצא למרחב,
הגיע זמן לחיות.
ואל תייגע עצמך בשאלה השייקספירית
"להיות או לא להיות?"
תמיד תהיה כן עם עצמך
בלי שאלות ותהיות.

חבר יקר,
אני מדגיש זאת בכל נקודה ואות.
נפגש בשמחות,
שלום ולהתראות.

שלכם בכל עת - המושך בזה העט

דבר היו"ר

קוראים יקרים,

לסיכום שנת 2013 האזרחית שחלפה, נעיף מבט לאחור ונסכם את מגוון הפעילויות שלנו, וכמו בכל שנה, גם נציב לפנינו את רשימת המטלות לשנת הפעילות הבאה.

השנה שמנו דגש על שדרוג המוזיאון ומרכז המורשת בניצוחו של אוצר המוזיאון אבי פדהצור. במוזיאון תצוגות חדשות של פריטים שנתרמו על ידי משפחות, ומאחורי כל פריט יש סיפור אישי ואנושי המוצג יחד עמו. כן מוצגת תערוכת ציורים חדשה מאת הצייר לואי אשך, שתיעד ברישומיו את יהודי לוב בברגן בלזן. אתם מוזמנים לבקר.

השלמנו את הרישום ואת הגשת התביעות של ניצולי השואה שנולדו עד 1943 בלוב וזכאים למענקים חודשיים. אני חייב לציין, שאנו זוכים לשיתוף פעולה מלא עם הרשות לזכויות ניצולי השואה במשרד אוצר. עובדי הרשות מעניקים לנו את כל העזרה הדרושה בטיפול בניצולים תוך הטלת מלוא כובד המשקל לשם כך, והם מתייחסים ברצינות רבה לכל מקרה לגופו. הגב' עופרה רוס - מנהלת הרשות, הגב' גליה מאור אריכא - היועצת המשפטית של משרד האוצר, ועו"ד רווית ליברמן - האחריות על אישורי הזכאות בראשות - כל אלו מלוות את הפעילות ומכוונות את עובדי הרשות בכל הקשור לטיפול בזכויותיהם של ניצולי השואה. ועל כך אני מודה להן מאוד.

אנו פועלים במלוא המרץ כדי לכלול ברשימת הזכאים לפיצויים גם את ניצולי השואה שעלייתם ארצה עוכבה, ועלו רק לאחר שנת 1953. כמו כן, קרן הרווחה לניצולי השואה עושה הכול על מנת לעזור לניצולים הזכאים לסיעוד מהביטוח הלאומי ולהקל עליהם באמצעות קבלת תשע שעות סיעוד נוספות.

בבתי המשפט ממשיכים הדיונים נגד עורכי דין ו"מאעכרים" הטוענים לקבלת תשלום עבור "טיפולם" בתביעות ניצולי שואה מלוב, וזאת למרות שניצולי השואה מלוב קיבלו את כספם בסיוע של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב והרשות לזכויות ניצולי השואה במשרד אוצר, לאחר חתימת ההסכם המנהלי, והודות לטיפול המסור של צוות הרשות יחד עם צוות המתנדבים של הארגון - מיכאל גורן, ציון נעים ויצחק כחלון. אנו מקווים שפסק הדין שיתקבל בקרוב יסיים העניין אחת ולתמיד.

ישר כוח לרכזים האזוריים, האנשים היקרים והטובים אשר תורמים מזמנם ומניסיונם למען ניצולי השואה: רחל עזרא, שפועלת בתמיכתה של מרים פיירברג-איכר, ראשת העיר נתניה, ושמעון מכלוף מאשקלון והדרום. רחל ושמעון ממשיכים ללוות, לעזור ולכוון את הניצולים לקבלת זכויותיהם בסבלנות ובאדיבות אין קץ.

החברה להשבת נכסי השואה תמכה ועודדה תומכת בעזרה לאירגון בטיפול בניצולים נצרכים שמצבם קשה במיוחד. בשיתוף עם מרכז

**"האם אני יכול לעלות על המרכבה?" שאל נועם מגן שושנה באור-יהודה.
"אני רוצה לקחת את הקומקום הביתה", אמר יואב מגן חרצית.
"אני רוצה לקחת פלפל אדום מהשוק למזכרת" ביקשה רויטל מגן ברוש.**

מוזיאון יהדות לוב מציג תכנית חינוכית: "מורשת עם ישראל לילדים"

התרשמותם של הילדים מהכרכרה ומסיפורה מעוררת בהם שאלות ענייניות. השתתפותם בחתונה בריקוד ובתנועה גורמת להם להבין שיש רצף מהדורות הקודמים ועד דור הנוכחי של אירועים משמעותיים בחיי העם היהודי.

הביקור בשוק אינו מותיר אף לא ילד אחד אדיש למראותיו. כל הילדים בלי יוצא מהכלל מתרגשים ומתפעלים ממנו. חלקם מגלים עניין ורוצים לדעת עוד ועוד על עולם המסחר.

הערך המוסף של החוויה הלימודית העוצמתית שחווים הילדים

צוות ההדרכה במוזיאון כולל שלוש מתנדבות יקרות ומוכשרות: רינה אבני, דבורה טבול ומזל יעל, שהן יד ימינה של פנינה שחם, מנהלת מחלקת חינוך והדרכה במוזיאון. ההדרכה נעשית בשיתוף פעולה של הצוות כולו להנאתם של הילדים ושל הצוות המלווה אותם.

אחת המטרות של התכנית החינוכית לילדים היא להציג את עם ישראל כאומה המכבדת את מורשתה התרבותית ואת מנהגי המשפחה. הביקור במוזיאון מפגיש את הילדים עם המסורת היהודית הטובלה בזיקה לארץ ישראל, כפי שהיא באה לביטוי באירועים המרכזיים במחזור החיים, בתפילות ובחגים, ביהדות בכלל ואצל יהודי לוב בפרט. הכרת סמלי המדינה, הדגל והמנונה, מעוררת אצלם את הרגש הלאומי. מטרה נוספת של התכנית החינוכית היא לחשוף את הילדים לערכים, כמו זכויות האדם, כיבוד התרבות וההשקפה של הזולת, שלום וסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים.

תכנית הביקור של ילדי הגנים וכיתות א' מותאמת לצורכי ההתפתחות של הגיל. מדובר בתהליך למידה הנושא אופי חווייתי ופעיל, המגרה את סקרנותו של הילד ומעודד אותו לפיתוח החשיבה ולשאלות שאלות.

מרכיב חשוב התורם ללימוד חווייתי זה הוא שילוב האומנויות בתהליכי ההקניה וההפנמה של מושגי יסוד הנוגעים ליהדות ולקהילת היהודים יוצאי לוב בפרט.

מיד עם הגעתם למוזיאון לומדים הילדים על המשמעות של מוזיאון מורשת דרך הכרת השם וצפייה מודרכת בתמונות המספרות. הילדים מגלים סקרנות ועניין בסיפור מאחורי התמונות. בהמשך הילדים משתלבים בשירה וריקוד, תוך חשיפה לתלבושות ולקולות אותנטיים.

חלק מן המושגים מוקנים בהקשר עלילתי אקטואלי, כגון ספר התורה של משפחת דבש-אלמלטי, שמוצג במוזיאון בין יתר ספרי התורה. ככלל, מוצגי המוזיאון וערכיו ברובם שזורים עבור הילד בהקשר סיפור מסגרת הומוגני המתאים לרמת התפתחותו.

במרכז הוא שהמשפחות שלהם מגיעות אף הן לסיור מורשת במוזיאון.

המדריכה רינה אבני מספרת בהתרגשות על ביקורם של ילדי החינוך המיוחד: "כולם השתתפו באופן מלא, התעניינו, שאלו שאלות, וברור לי שהביקור השפיע עליהם עד מאוד. ביקורם ריגש וצמרמר אותי ויישאר חרות בזיכרוני. ילדי כיתה א' סיימו את ביקורם בפעילות קישוט בסדנה. הילדים, מתוך מוטיבציה עמוקה, השקיעו מחשבה ותכנון בקישוט, והתוצאות ניכרו לעין. אין לי כל ספק, שבילדים נטמע חלק ממה שהכירו ולמדו במוזיאון. אני מקווה שהביקור יתרום להתפתחות הערכית היהודית שלהם."

הילדים יתקשו לשכוח את מזל הושבת על דרגש נמוך, לבושה בתלבושת מסורתית כיאה לסבתא מזל, ומספרת לילדים היושבים סביבה סיפורים נהדרים הקשורים להוויי המשפחתי הלובי. המשחק המעולה של מזל טבול משלב הומור ושחוק, ובכל פעם מחדש היא מצליחה לחדור ללבבותיהם של המשתתפים ולהותיר בהם רושם עז. אין ספק, כי הניסיון שצברה וההשקעה הרבה שהשקיעה במסגרת עבודתה בגן הילדים במשך שנים רבות, ובנוסף, אהבתה העזה לאוכלוסייה הצעירה - כל אלו מעניקים לדמותה כ"סבתא מזל" עומק וצבע התורמים לחוויה העזה שהיא מעניקה לילדים במוזיאון.

תכניות אלו תורמות לילדי הגן להתפתחות מיטבית ומעשירות את הילדים בתחומים לימודיים, רגשיים והתנהגותיים.

הארגונים לניצולי השואה מקיימים כנסי הסברה באזורים שונים ומעניקים להם מידע על זכויותיהם.

הרישום והתיעוד בנושא מורשת ורכוש שנעשה בשיתוף עם המשרד לאזרחים ותיקים ומכון בן-צבי, במסגרת פרויקט "הגדת לבנר", פועל באופן מצומצם ורק בחלק מהישובים ולא בכל הארץ בשל חוסר תקציב. לצערי, אנחנו נפרדים מאנשים טובים שנפטרים לבית עולמם בטרם הספיקו לתעד את סיפורם ומורשתם. אני פונה כאן לכל בני דור ההמשך והצעירים לעשות הכול על מנת לתעד את ההורים, לצלם אותם ולהקליט את סיפוריהם, וכן למלא את השאלון על הרכוש שהשאירו בערי מושבם.

אני שמח לבשר על השלמת בניית האגדרטה המרכזית לנופלים בשואה, בפרעות ולחללי מערכות ישראל ביער יהודי לוב ליד תל חדיד. כאן המקום להודות לקק"ל, למשרד לאזרחים ותיקים ולבני הקהילה על תמיכתם ועזרתם בהקמת האגדרטה. אי"ה, השנה נקיים באתר החדש את טקס האזכרה וההנצחה, כפי שאנו נוהגים לקיימו מדי שנה עם משפחות הנופלים, בני הקהילה, אנשי ציבור ובני נוער.

כמוכם, גם אני שומע על המשא והמתן המתנהל עם הפלשתינאים בליווי שר החוץ האמריקאי. פרטי הדיון סמויים ולטים בערפל, ואין לנו מושג אם על שולחן הדיונים מונחות גם זכויותינו כפליטים שגורשו אחרי מאות שנים מבתיהם ומארץ הולדתם. אין לנו ידיעות על המתרחש במשא ומתן בנוגע לזכויות יהודי ארצות ערב ולרכוש הציבורי והפרטי ששווי עשרות מיליארדי דולרים.

הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב יחד עם מרכז הארגונים של יהודים ארצות ערב ואיראן ובשיתוף עם הקונגרס היהודי העולמי וארגון JJAC האמריקאי והאירופי שפועל למען זכויות היהודים מול הקונגרס האמריקאי והממשל האמריקאי - כל אלו פועלים כדי להבטיח את זכויותיהם של היהודים יוצאי ארצות ערב בכל הסכם ממשלתי עתידי.

בחודשי הקיץ הקרוב תתקיימה אספה כללית ובחירות להנהלת הארגון ולמועצת הארגון. אני מקווה שבחירות אלו ירתמו לפעילות הארגון כוחות חדשים, חיוביים ובעלי מרץ ורצון לתת למען הכלל, וכל מי שיעזור - יבורך.

אני רוצה להודות לכל הפעילות והפעילים שנותנים מזמנם למרכז המורשת ולקהילה, וכן לפעילים מהצפון, מהדרום וממרכז הארץ.

ברכת כסח לר ולתמי!

מאיר כחלון, יו"ר

נושא נאום בכנס מפלגתי בנוכחות דוד בן גוריון

מאז מינויו ליושב ראש של בית המורשת, הוא מתמסר כל כולו לקידום המרכז. במטרה להביא למימוש זכויותיהם את של היהודים מלוב שנפגעו במהלך מלחמת עולם מן הנאצים ועוזריהם, וכדי לקדם את מימוש זכויותיהם של יהודים יוצאי מדינות ערב - הוא מתמנה ליו"ר מרכז הארגונים של היהודים יוצאי ערב ואיראן.

הפעילות ענפה ורבת האתגרים הייתה לסימן היכר ולדרך החיים של יידינו מאיר כחלון. תודה לך על הכול.

ציבוריים נוספים שאותם יאיש בהמשך דרכו. ברוח אותם הימים הבין מאיר במהירות רבה מאוד, שכדי להתקדם עליו להשתייך למסגרת פוליטית כלשהי, והוא בחר להצטרף למפא"י - המפלגה שהובילה את המדינה באותה העת. צעד זה פתח בפניו את הדלתות, ומלבד היותו בעל כישורים הוא נעשה גם בעל קשרים.

העתיד המזהיר עדיין היה לפניו. בזכות עבודה קשה הוא מפלס את דרכו בהצלחה שלב אחר שלב, בהשקעה של שעות עבודה מרובות, כושר מנהיגות טבעי, פעילות ללא ליאות לצד יכולת לראות את הדברים באור הנכון. נוספו לכל אלו התכונות המיוחדות לו - טוב הלב והרצון לסייע לכל אחד ואחת.

רשימת התפקידים והפעילויות הציבוריות של מאיר ארוכה מאוד והיא כוללת ניהול מערכות וחברות שונות, ופעילויות ציבוריות וייצוגיות. ניסיתי בכל כוחי לברור פעילויות מתוך הרשימות הארוכות ואומר בגילוי לב שאין אני יודע במה להתחיל, את מה להעלות על הכתב, ובמה לסיים. תוך כדי כך אני שואל את עצמי, מנין היה לו הזמן כדי למלא את התפקידים המרובים והמגוונים שבהם עסק, ושבחלקם עודנו עוסק במרחק עד היום. זה היה בוודאי לא מעט לנטל רב על רעיותו מלכה, על בנותיו, חתניו ונכדיו.

מאיר, אביו ומשפחתו מתחילים "להתגלגל" מעלמה בצפון דרך שובה שבנגב, עד שבסופו של דבר הגיעה המשפחה למושב אחיסמך שלייד רמלה.

ובפגיעה ביהודי המקום וברכושם. עקב כך ומתוך חשש לגורלם, התחילה התארגנות לעלייה המונית לארץ-ישראל. משפחתו של מאיר הצטרפה לגל העלייה שרק הלך והתעצם מדי יום.

עולים רבים צבאו על שערי מדינת ישראל, יהודים שהגיעו מארצות אירופה ששרדו את שלטון (המרצחים) הנאצים, ויהודים ממדינות ערב שחוו פרעות, רצח וביזה. כל חפצם של אותם יהודים היה להגיע ארצה ובמהירות רבה ככל האפשר. גל עלייה הציף את המדינה הצעירה, ועלה הצורך לשכן את הבאים במחנות עולים, במעברות אהלים ובגרעיני התיישבות במושבים השונים שזה עתה הוקמו לצורך קליטתם.

מאיר, הילד הצעיר, אביו ומשפחתו מתחילים "להתגלגל" ממקום למקום, מעלמה בצפון דרך שובה שבנגב, עד שבסופו של דבר הגיעה המשפחה למושב אחיסמך שלייד רמלה.

לאחר השחרור מצה"ל, היה למאיר ברור שהוא רוצה לעסוק בפעילות ציבורית ולעזור לזולת כפי יכולתו.

באחיסמך ננעצים השורשים הראשונים. מאיר, הילד היתום מאם, עם כל הקושי הכרוך בכך, מתחיל במסלול שכל ילד בגילו עובר: בבית-הספר היסודי במושב, משם ללימודים בכפר הנוער בבן-שמן, שחישל אותו כמתבגר והכניסו להוויה הישראלית. הגיוס לצה"ל הוא השלב הבא המתבקש, אך מסיבות משפחתיות וכלכליות מסיים מאיר את שירותו הצבאי טרם זמנו ומצטרף לכוחות המילואים של צה"ל.

ידוע לכול, שכאשר משתחרר חייל משרות סדיר הוא נמצא בדרך כלל בפרשת דרכים, שבה הוא צריך להחליט לאן לפנות? במה לעסוק? האם ללכת ללמוד או שמא להשתלב בעבודה לבנייה של העתיד? מי שהתנסה בזאת יודע שהבחירה קשה עוד יותר כאשר קיימים אילוצים שונים וצורך לסייע למשפחה מחד גיסא ולהתבסס מאידך גיסא. כשעמד מאיר בפני אותה הדילמה, היה לו ברור שהוא רוצה לעסוק בפעילות ציבורית ולעזור לזולת כפי יכולתו.

את הרצון הזה הגשים כשהיה למדריך נוער במסגרת המושבית ולרכז תרבות אזורי. למותר לציין, שהוא עשה חייל בתפקיד זה. התפקיד היווה פתיחת דרך לתפקידים

מאיר כחלון מארח את נשיא המדינה מר שמעון פרס במרכז המורשת

בולדוזר על שתי רגליים

קרוב לחמישים שנה מאז שראיתיו לראשונה במשרד קטן בדרום תל-אביב. יושב לו שם בחור צעיר, שחרחר עם שפם מטופח ומקבל את פני בחיך רחב החושף טור שיניים לבנות ומבריקות. הוא מחייך אליי, ואני חש שהחיך שלו קורא לי, למרות שעד אותו הרגע כלל לא הכיר אותי ואף לא שמע דבר מאיש על אודותי.

משה (זיגי) זיגדון

לעשות לבתייהם, אבל הוא - עם מנוע של בולדוזר. ככל שהוא מתבגר, במקום שיצמצם וולו במעט את הפעילויות, הוא נוהג להפך: הוא רק מגביר אותן. כמובן, כהרגלו, הוא מבצע על הצד הטוב ביותר, מתוך שקט נפשי רב, עם דבקות במטרה ועם פנים מחייכות המשרדות טוב לב. כך הוא עדיין מנסה לקדם נושאים שדורשים, לדעתו, תשומת לב.

כדי לספר את סיפורו של האיש צריך להתחיל מבראשית:

מאיר נולד בטריפולי אשר בלוב בשנת 1938 והתייתם מאמו בתקופת המלחמה, כאשר היה רק בן חמש. בעקבות מלחמת העולם שהתחוללה באירופה והגיעה עד לטריפולי, נאלצה משפחתו להסתתר בעיר זווארה על גבול תוניס עד תום המלחמה, ואז שבה לטריפולי.

בשנת ההכרזה על הקמת מדינת ישראל החלו תושביה הערבים של לוב בפרעות

היה זה משרד הובלה של חברת "למושב", והוא - הצעיר עם השפם שישב שם - היה מנהלו, ויותר מכך - הוא היה האיש שהקים את החברה. כאשר עמדתו מולו, כולו חיך מאוזן לאוזן, הצגתי את הסיבה להגעתו אליו. בלי הרבה אומר ודברים "הרים טלפון" אחד או שניים וטיפל בבקשתי לשביעות רצוני המלאה.

מאז אותו המפגש לא ראיתיו אלא לאחר כשלושים שנה, עת התחלתי לקחת חלק בפעילות בנושאים הקשורים בעדה הלובית. שוב פגשתי אותו, הוא נותר עם כל המרחץ והחינויות שלו.

אם טרם ניחשתם במי מדובר, הלא הוא יידינו מאיר כחלון, יו"ר הארגון של יהודים יוצאי לוב. סיפור חייו של מאיר כולל פעילות ציבורית רצופה מיום שחרורו מהצבא ועד עצם היום הזה. אנו רואים לפנינו תופעה מעניינת: כמעט כל החברים הסובבים אותו פרשו מפעילות מקצועית ומחייבת, והלכו

שר האוצר דאז יגאל הורביץ בביקור במשחטת "הוד" בהנהלת מאיר כחלון

אורח אישי בארמונו של המלך חוסיין

אלופה עם שורשים!

43 שניות בלבד - זה הזמן שנדרש לירדן גרבי על מנת לקבוע היסטוריה בספורט הישראלי. לאחר שהביסה את יריבתה מצרפת בגמר באיפון וניצחה בגמר הפכה לג'ודוקא הישראלית הראשונה אי פעם שזכתה באליפות העולם. היום היא התקווה הישראלית למדליה באולימפיאדה הבאה שתיערך ב-2016 בברזיל.

מאת: מתי גילעד

השלימה בתקופת השירות הצבאי, והיום היא מתגוררת בנתניה ולומדת לתואר ראשון בכלכלה וניהול באוניברסיטה הפתוחה.

איך כוכב נולד?

"ההורים שלי הם חלק מאוד גדול וחשוב בקריירה שלי, בלעדיהם לא הייתי מגיעה למה שהשגתי עד היום. הורים תומכים, מבינים, מפרגנים, ובעצם, כל מה שאפשר לבקש ולדמיין כהורים מושלמים - זה הם". כך כתבה ירדן בעמוד הפייסבוק שלה.

למזלה הגדול של ירדן, ולשמחת כולנו,

נולדה ירדן להורים שהיה ביכולתם לממן את פעילותה. אמה נורית היא אדריכלית ושמאית מקרקעין. אביה שמוליק, ספורטאי לשעבר, הוא האיש שעומד מאחורי המצאת המונה האלקטרוני במוניות. לאורך כל הדרך הם העמידו לרשותה גב כלכלי ומימנו את התחרויות, האימונים והטיסות שלה. ההשקעה הוכחה כמשתלמת לאחר זכייתה באליפות העולם בג'ודו. עובדה זאת מציפה תסכול עמוק בשל האבסורד של הספורט הישראלי: הורים לשחקנים מצטיינים צריכים לממן תחרויות המייצגות את המדינה. עניין נוסף, חשוב, ואולי כואב יותר - אפשר לתהות כמה ספורטאים מצטיינים ואלופים

אנו מחמיצים בדרך בשל המכשול הפיננסי. אך כדי לייצר אלופ נדרש מההורים הרבה יותר מכסף. ההורים גרבי העניקו לבתם תמיכה ועידוד מתחילת הדרך. הם ליוו את בתם לאימונים ולתחרויות בארץ ובעולם, ומעולם לא הציבו לה תקרה מגבילה להצלחתה. אמנתם ביכולותיה ובכישוריה נטעו בה את האמונה שגם הרקיע אינו גבול. לפי תפיסת עולמם המיוחדת, אפשר לעשות את הדברים גם בדרכים בלתי מקובלות ובלתי נורמטיביות. על כן הם תמכו בירדן, כשהחליטה לעזוב את התיכון בכיתה י"א כדי להתרכז באימוני הספורט שלה ובמטרה להתמקד בהגשמת החלום שנולד אצלה כשהייתה רק ילדה בת שש.

דרכה של ירדן לאליפות הייתה רצופה קשיים ואכזבות, אך היא מעולם לא הרימה ידיים, גם כשהפסידה לאליס שלזינגר במאבק על הכרטיס הבודד לייצג את ישראל באולימפיאדת לונדון. ירדן רגישה מאוד ואיננה אוהבת להפסיד. כל הפסד משפיע עליה אולם אינו מרפה את ידיה. ההתמדה, הרצינות והסבלנות שלה הובילו אותה להצלחתה. ירדן צמחה יחד עם מאמנה שני הרשקו המלווה אותה מאז כיתה א'. שני וקלי רעייתו הם הורים שניים לירדן ומלווים אותה יחד עם נורית ושמוליק גם בהצלחות וגם באכזבות.

לירדן אח בוגר, תומר ושתי אחיות, דור ושחר, שכל אחד מהם מצטיין בתחומו. האחים תמיד תמכו בירדן ועודדו אותה, והם מהווים יחד עם כל המשפחה הענפה, בסיס איתן להתפתחותה. מאביה, שמוליק גרבי, שהיה כדורגלן בנבחרת הנוער של הפועל נתניה, היא קיבלה, ככל הנראה, את היכולת הפיזית והמנטלית לחתירה הבלתי מתפשרת למטרה. שמוליק מעריץ את ירדן ואינו יכול להסתיר את הגאווה הרבה בבתו האלופה.

מלבד משפחתה הקרובה, הייתה זאת סבתה עליזה גרבי שעטפה אותה באהבה וגיידלה אותה בסבלנות אין קץ. ממנה שאבה, כנראה, את אורך הרוח הנדרש כל כך בדרך הארוכה ורצופת החתחתים להשגת אליפות עולם.

סבתה מצד אמה, עליזה תמם, היא פעילה ציבורית בלתי נלאית. עליזה היא אישה מלאת חיוניות, שערך הנתינה שלה גבוה במיוחד ובלט מאוד בכל פעילותה הציבורית לאורך שנים בעיר נתניה. עליזה תמם פעלה להקמת בית-כנסת עבור העדה האתיופית בנתניה והפעילה קייטנות ללא תשלום לילדים ממשפחות מעוטות יכולת. היא אף עתרה לבג"ץ למען תושבים ותיקים, כשאלו נדרשו לשלם תשלומים מוגזמים לפיתוח עירוני והשיגה עבורם הקלה משמעותית.

כדי להבין שאין ספק כי את הנחישות ספגה ירדן ממנה.

"חניקת גרבי"

באליפות שנערכה באוגוסט האחרון ירדן הייתה במיטבה. בממוצע של פחות משתי דקות הפילה את יריבותיה בזו אחר זו וזהרה לעבר האליפות שנחתמה בקרב מול קלריס, חברתה הצרפתייה. בשיטה שנקראת היום על שמה - "חניקת גרבי" - היא הפילה את קלריס אביגו הצרפתייה תוך שניות על הקרקע, וזו איבדה את הכרתה - מה שהעניק לירדן את הניצחון באיפון. "אפשר לצאת מחניקה כזו רק בדרך אחת - להתעלף", סיפר שני הרשקו מאמנה.

לאחר התחרות הכריז איגוד הג'ודו העולמי על שינויים בחוקת הענף, ובהם איסור על ביצוע חניקה תוך שימוש בדש הבגד או החגורה, כפי שגרבי נהגה לבצע באליפות העולם בריו.

בעוד שכולם יוצאים מגדרם משמחה, כי משמעות תוצאת הקרב היא אליפות עולם, הילכה ירדן בפנים חתומות מדאגה וחיכתה עוד מספר דקות שנדמו כנצח עד שראתה שקלריס חברתה הצרפתייה התעוררה מעלפונה. "נראה לי אבסורד לשמוח ככה, כשהיא מעולפת. זה משהו שלא נראה לי טבעי לעשות". לאחר שקלריס התעוררה מעלפונה, הניחה ירדן לדמעות השמחה לפרוץ מעיניה וניגשה בהתרגשות למאמנה. שני הרשקו יצא מגדרו מרוב שמחה ופרס זרועותיו לחיבוק של ניצחון. זה היה רגע מכונן שמעלה דמעות של התרגשות בכל פעם מחדש. ירדן הוכיחה רגישות אנושית מדהימה ואצילות נפש עילאית.

ירדן עם מאמנה שני הרשקו

החלום הבא של ירדן

ירדן נבחרה לספורטאית השנה (2013) של הוועד האולימפי בישראל, ולספורטאית השנה של ערוץ הספורט הישראלי. היא מייצגת את ישראל בכל התחרויות הבינלאומיות, למעט באליפות אירופה לקבוצות ולמועדונים. בתחרות זאת ישראל אינה משתתפת, וירדן מייצגת בה את מועדון גלאטסראי מטורקיה, שזכה בשנת 2012 במדליית זהב קבוצתית, ובשנת 2013 במדליית ארד.

כעת המטרה הגדולה של ירדן היא האולימפיאדה בריו, 2016. עד אז כמעט שום דבר אחר אינו מעניין אותה. היא מרוכזת באימונים ובתחרויות בארץ ובעולם. מאז אליפות העולם היא כבשה שוב את אליפות ישראל בג'ודו זאת הפעם הששית ברציפות.

ירדן עם הג'ודאיות הצעירות בליגת אתנה בסימן אלופות עולם

בנגזאי קיבוצניק

מאת: שמעון תשובה

אמי עלתה לארץ בסוף שנת 1949, ואתה אח צעיר ושתי אחיות שהגיעו לפרקן. במחנה הריכוז ג'אדו איבדה אמי את אבי, אחי הצעיר וחמשה בני משפחה נוספים. אני עליתי לארץ כבר בשנת 1945 מחופש כחייל בריטי.

כשהגיעו בני משפחתי ארצה, כבר הייתי חבר בקיבוץ אי שם בנגב הצפוני בעל וותק של שנה. היה זה טרם קיומה של העיר שדרות והמרכז האזורי חבל לכיש, שהיו אז בשלב תכנון מתקדם. הייתה לי זכות גדולה לקחת חלק במלחמת השחרור ובהקמת המדינה, ועל כך אני אסיר תודה לאותם חיילים מארץ ישראל שעזרו לי להגיע לארץ בטרם קום המדינה. כחבר הכשרה שהתחנכה בבן שמן, התחברתי לקיבוץ שהיה בראשית שנותיו כמשלט, כל כולו תעלות קשר מדופנות וגדרות תיל כפולות וממוקשות.

בקיבוץ היו מספר צריפי מגורים שדמו לרכבת, צריף אחד ששימש כחדר אוכל, ומקלחת כללית הבנויה מפחים חרוצים. השירותים היו בור באדמה מוקף במבנה עץ. מלוא העין סביב שממה של אדמת לט צהובה, שממנה מיתמרים ציקלונים של אבק, והיא מבוקעת וחרוצה בוואדיות שבהם שורצים

כחבר הכשרה שהתחנכה בבן שמן, התחברתי לקיבוץ שהיה בראשית שנותיו כמשלט, כל כולו תעלות קשר מדופנות וגדרות תיל כפולות וממוקשות.

נברנים ומאות קנים של הדבור המזרחי, שעשה שמות בכל פרי שניסו לגדל. אמי, אחי ואחיותי שוכנו באוהל במחנה העולים "באר יעקב" שליד סרפנד, צריפין של היום. כשבאתי לבקרם, לא הצלחתי בשום אופן לענות על מטר השאלות על עיסוקי, משכורתי, כתובת ביתי הפרטי והמקצועי. כשהסברתי שאני גר עם בחירת לבי שטרם נישאה לי, בדירה בקיבוץ שכולה חדר בצריף, נפלו פניה של אמי, והיא כמעט שהציעה שנבוא לגור אתם באוהל.

אך יכולתי להסביר לאמי שאני אחראי לגידולי שלחין לאספקת מזון לפרות ולכבשים במשק החלב, כשבקוהילה שלנו בבנגאזי הכירו חלב רק באריותו האנושית והטבעית ונהנו ממנו רק עד הגמילה.

נושאי הקיבוץ והחיים השיתופיים שבו היו זרים ורחוקים מתודעת משפחתי ומהקוהילה שממנה באה. היה לי קשה להסביר לאמי, שאני חי בקומונה בעלת אידיאולוגיה שהקו המנחה שבה הוא, שהאדם עושה כמיטב

מארבעים שנה. בשנת 1970 הוא הגה את הרעיון של פעילות חינוכית וספורטיבית בשכונותיה השונות של נתניה בשעות אחר הצהריים, כדי לתת מענה לבני הנוער שהרבו לשוטט ללא מעש בשעות שלאחר הלימודים. יוסף ראה בספורט כלי חינוכי התורם המאפשר לילדים לממש את יכולותיהם ולחנכם למצוינות, ובעיקר לעזור להם להבין שיוכלו להשיג כל חלום.

כאיש חינוך ומורה לספורט האמין יוסף, שהספורט מעניק לילדים ביטחון עצמי, יכולת ריכוז וכלים להתמודדות. הוא היה גאה מאוד בירדן ושיחק אתה כדורגל וכדורסל עוד בהיותה ילדה רכה.

האמת היא, שעל יוסף תמם צריך ואפשר לכתוב כתבה נפרדת, כי מסתבר שמעבר להיותו מורה לחינוך גופני הוא היה מורה לחיים, אהוב ונערץ על כל תלמידיו - ויש רבים מאוד כאלה. אבל לא בכל יום נופלת ליד הזדמנות מיוחדת שבה אפשר לתפוס שתי ציפורים במכה אחת - סבא, שהיה ספורטאי ומורה נערץ ומהולל, ונכדתו, שהביאה כבוד גדול למדינת ישראל.

חדש שעדיין לא הספיקו להכניס לסליק, בקור רוח ואומץ רב עלתה האם אל הגג כדי לעשות כן והיא מעדה ונהרגה. סיפור טרגי זה ליווה את יוסף עוד שנים רבות אחר כך. בשנת 1988 פנה אל היחידה לאותות שירות במשרד הביטחון בבקשה והמלצה להעניק אות הוקרה לזכר קיריה תמם שנהרגה בעת שרות חשוב לקהילה היהודית, ועל ששיתפה פעולה עם ארגון ההגנה בטריפולי שבלוב. להמלצה הצטרף יוסף גויטע, שאישר את נכונות הדברים. לצערנו, יוסף נענה בסירוב ולא הצליח להשיג אות הוקרה עבורה.

עוד בלוב היה יוסף שחקן כדורגל נלהב. עם העפלתו לארץ לחם במלחמת השחרור, ולאחר מכן גם במלחמת העצמאות, במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום הכיפורים. הוא הוכשר כמאמן כדורגל ואימן את קבוצת הפועל בית-ליד בשנת 1951. בשנת 1958 שיחק בקבוצת הפועל בית-ליד, 1959 בהפועל כפר יונה, ושנה אחר כך - בקבוצת הפועל דורה.

במקביל להיותו שחקן כדורגל היה יוסף ממקימי אליצור נתניה ומורה לחינוך גופני

לקראת האולימפיאדה צפויים לה אימונים קשים ומפרכים, שאותם היא תעבור יחד עם מאמנה שני הרשקו. הרשקו נבחר למאמן השנה של הוועד האולימפי בישראל. לצד הפיננסי דואג סוכנה רפי עגיב, ויאמצו אותה החברות מלאנוקס, אאורה ואלטשולר שחם. לנו נותר להחזיק לה אצבעות ולהתפלל להצלחתה.

בין אליפות לאליפות

בהפגות שבין האימונים והתחרויות מתמלא לוח הזמנים של ירדן בפעילויות ציבוריות. היא מרצה בבתי ספר על נושאים כמו שאיפה למצוינות והעצמה אישית. בהרצאות היא חולקת עם הילדים תובנות אישיות שאליהן הגיעה בעקבות ניסיונה האישי. היא השתתפה במפגש תמיכה בנשים המתמודדות עם סרטן ויצאה משם מועצמת. ירדן מאמנת ילדות צעירות העוסקות בגידול והשתתפה בליגת "אתנה" - פרויקט לקידום נערות ונשים בספורט במטרה לעודד בנות לעסוק בגידול.

בבתי-הספר "יבנה", "תחכמוני", "ישורון", "אליכין" ו"חפתן בית-ליד" עד לפרישתו בשנת 1981. בימי שיש בבי"ס יבנה היו סטודנטים לאימון גופני ממכון ווינגייט לומדים ממנו איך להעביר שיעור כי הוא נחשב למורה עילוי והעביר מערך שיעור למופת, ושיעוריו הצטיינו במשמעת וסדר. תלמידיו הרבים של המורה ה"מיתולוגי" אינם מפסיקים להלל ולשבח אותו עד היום. הם זוכרים אותו כאישיות נעלה, כמורה לחיים רב השפעה שהווייה עבורם דוגמה אישית, דמות מופת ומודל לחיקוי. אחד מהם פגש את בתו בבית העלמין, הוא ניגש אליה וסיפר לה כי הוא פנה לתחום החינוך בעקבות המורה שלו יוסף תמם, ובזכותו גם הוא מורה לספורט היום.

בכל שנה מתקיים לזכרו יום ספורט במתנ"ס דורה לקראת סיום שנת הלימודים. יום זה "נולד" בעקבות יזמתו של יוסף לפני יותר

במשך תקופה ממושכת. בנוסף לכל אלה הקמתי בקיבוץ את ענף המכוורת. תקופת הפדאיון חייבה מאמץ מיוחד: עבודה ביום, שמירה ומארכים בלילה. ערבים מרצועת עזה חדרו למשק ולשדותיו וגנבו כל דבר שהיה אפשר לקחת. הם גנבו צינורות השקיה, עדרים של צאן ופרות ואפילו שתילי עצי פרי רכים שזה עתה ניטעו נעקרו ממקומם והובלו לשדותיהם.

להפוך את המדבר לנן פורח - הייתה משימה לא פשוטה, הן בגלל חוסר הניסיון בעיבוד אדמת הלס, והן בגלל להקות הזרזירים שהתנפלו כענן על כל חלקה ירוקה בישימון

הרעיון של הקולקטיביזם הרעיוני שצמח באירופה היה זר ליהודי בנגאזי, כמו לרוב יהודי המזרח, והם בוודאי היו רחוקים מיישומו המעשי כרחוק ממזרח מערב.

הצחיח, הקיפו אותה והשמידו בה את הנבטים הרכים תוך דקות ספורות. נאלצתי לזרוע את החלקה שוב ושוב.

בשנות החמישים המאוחרות עבר על הקיבוץ משבר חברתי קשה, ורבים מחבריו עזבו את המקום ויצאו לחיים פרטיים. גם אני לקחתי את משפחתי ועזבתי למכמורת, שם עסקתי בחינוך כשלושים שנים.

במבט לאחור אפשר לומר שהחיים בקיבוץ הם גן עדן, אך עבור האידיאליסטים שנתנו לקיבוץ את מרצם ואונם היה זה עינוי מתמשך להיווכח, שלא כולם נשאו חלק שווה בעול ובמאמץ, אך כולם התייצבו לחלוקת העווגה וציפו לחלוקה שווה. עובדה זאת הביאה לכך שרוב הקיבוצים עברו הפרטה, וחלקם מתקיימים היום כישוים קהילתיים לכל דבר בעברי כיום ליד הקיבוץ שבו חייתי פרק יפה מחיי, אני נוכח לדעת שנופיו וסביבתו אינם שונים מאזור השרון הטובל בירק, אולי בזכות אותם זמנים.

מאת: דוד ג'אן הי"ו ויוסף בן דוד ג'אן הי"ו

ר' פריג'א זוארץ זצ"ל

ר' פריג'א זוארץ זצ"ל היה איש רב פעלים אשר הקדיש את חייו למען צאן מרעיתו. הוא נולד ליצחק ומנטה בטריפולי שבבלוב, ביום ג' טבת תרס"ח, דצמבר 1907, בן ראשון לאחר שלוש בנות. כדי לבטא את הישועה שפקדה את הזוג המאושר, נקרא שם הבן פריג'א, לאמור "לפרג' ג'א", שפירושו: "באה הישועה".

בחיק הטבע. מורנו ורבונו נהג להוציאנו לטיול בחיק הטבע, בפרברי העיר, פעמיים בשנה: בט"ו בשבט, עת פריחת השקדייה, וביום ל"ג בעומר בתקופת האביב.

פעם שאלתי: "מדוע לא היית מקבל משכורתך מהממשלה ולא מקופת הקהילה?" תשובתו הייתה: "לו הייתי מקבל משכורתי מהממשלה, הייתי צריך להיות משועבד לה ולכלל תכניתה".

אציין שהמועדון "בן-יהודה" שהיה קיים בעיירה שלנו, הוקם בשנת תר"ץ, 1930, זוהי ראשית צעדיו של מורנו ר' זוארץ זצ"ל. במועדון הורגשה אווירה ארצישראלית, בתוך הגלות האפלה, והתקיימו בו הפעולות הבאות: משחקים חינוכיים, שיעורי ערב לנערים עובדים, ספורט, ערבי עיון למבוגרים, הצגות ושירים עבריים, וגם ריקודי הורה למיניהם שלמדו החיילים הארצישראלים, חיילי הבריגדה שהגיעו בסוף המלחמה הארוכה, מלחמת העולם השנייה.

דמות מיוחדת במינה היה ר' זוארץ, איש חזון ומעש, רב פעלים, עניו ונחבא אל הכלים, רודף צדקה וחסד, ודובר מישרים, אנציקלופדיה חיה ביהדות ובהלכה, מנהיג מבטן ומלידה. הוא עבד ללא ליאות, משעות הבוקר המוקדמות עד השעות הקטנות של הלילה. מורה ללא שעון היה, לא ידע חופש ופגרה, השביחה והעיצומים היו לצנינים בעיניו, ידיו אמונה, ומעשיו אמונה תמימה, מעיין ובאר מים חיים, מהם שתו כל העדרים. ציוני נלהב בכל נימי נפשו.

קשה לנו לשכוח את השירים שחיבר מורנו, הרוויים ציגונות דתית וכמיהה לעלייה לציון. נזכיר כאן את השירים: "הדור החדש דור התחייה", "פרחי חיים הידד פרחו", "אל חולדה", ועוד שירים כאלה. את השקפתו הציגנית דתית-לאומית מביע ר' זוארץ באחד הבתים של השיר "פרחי חיים" כך: "רוח עמנו כאז יפריח, דת עם לאום ושפת הורים, גם את הגוף בל עוד נזנית, רוח מוצק עם שרירים".

שלא כפי המקובל ב"תלמוד תורה", הרב ידע לכלול בתכנית הלימודים גם טיולים

האיטלקי היו נעלות. מערכת השיעורים הייתה כדלהלן: ביום א' אחר הצהרים התקיים שיעור בתנ"ך עם הקדמה מדברי הנביא "ודברתי על הנביאים ואנוכי חזון הרביתי" וכו', את הקטע קראנו בנעימה שירית. ואחר כך את הפרק עצמו. יום שני הוקדש ללשון וספרות, וביום חמישי, לאלה שלא הלכו לבית-הספר האיטלקי, למדנו את השיעור "קורות העברים", דברי ימי ישראל. בכלל השיעורים ללשון היה ר' זוארץ מכתוב לנו הרבה הכתבות שהקריא בעל-פה, והתלמידים רשמו במחברותיהם כל מילה. במרוצת ימי השבוע לא חסרו גם המקצועות תורה שבעל פה, שירים, חידות, תשבצים, והצגות למיניהן. באחת ההצגות ושמה "יהודית והולופרניס". לא אשכח את המתח שהיה באותו ערב מהנה. ההצגה הוצגה במועדון "בן-יהודה", ששימש כבית תרבות להשרשת השפה העברית ותולדות הציגונות, והיה פתוח לכל "מאן דבעי", ילדים, נוער ובוגרים מדי ערב, פרט לשבת. באותו ערב בו הוצגה ההצגה הנ"ל היה המועדון מלא עד אפס מקום. שקט השלך מסביב. אנוכי שהצגתי את "הולופרניס" רדום מהיין, ולידי עומדת הנערה "יהודית", אך מדי פעם מתנהלת לאיטה ושרה חרישית את השיר שחיבר מורנו ר' זוארץ: "ליטשה ליטשה צורי לי, ליטשה את החרב לי, כל עוד את לי חרבי את, דרור לי דרור לעם, מר המוות, אך לא מר, נפול חלל עם הצר ..."

ה"חדר" המיושנות להתקדמות בשלבים. בהכללה למקצועות הקודש, גם מקצועות עבריים וכללים. לשון וחשבון, ציגונות וקורות היהודים, סדר ומשמעת למופת שהניבו את פירותיהם בבוא העת. במשך תקופה קצרה, השפה העברית הייתה שגורה בפי כל, איסור מוחלט לדבר בשפה זרה בכל אתר ואתר, בבית בחוץ, וגם במשחקינו עם ילדי הנוכחים, היינו חייבים להשתמש רק בשפה העברית ותו לא.

ספרות ענפה הובאה מהארץ ומחוצה לה. לא ייאמן שבאותו שנים, אני וחברי לספסל הלימודים היינו מנמים על העיתון "עיתוננו לילדים" שהגיע לנו ישירות מארץ ישראל. מורנו הצליח לרכוש עבורנו את ספרי הלמוד "פרודור" ו"לשון ספר" ליעקב פייכמן. זה היה בראשית שנות השלושים למאה הנוכחית (המאה ה-20). לא חסרו לנו גם העיתונים "הצופה", "דבר", "הארץ", "הבוקר", "המשקיף", "חרות", ו"העולם" בעריכתו של נחום סוקולוב שהגיעו אלינו בדרכים שונות. מטעמים מדיניים, העיתונים היו מוסתרים בגניזה שמתחת לבימה של בית-הכנסת. בשעות הפנאי זחלנו על בטננו על מנת להוציאם ולקרוא בהתלהבות את תוכנם.

מערכת השיעורים הייתה תקינה ומסודרת, חמישה ימי לימוד בשבוע, מיום ראשון עד יום חמישי ועד בכלל. בדרך כלל הלמודים היו מתקיימים במחצית השנייה של היום, משום שהיינו נאלצים ללמוד בבית-הספר האיטלקי במחצית הראשונה של היום. ביום חמישי אחרי הצהרים, היינו חופשיים מלמודים, משום שבמחצית השנייה של היום היו נשות החסד שוטפות וממרקות את בית-הכנסת "דאר נחום" בו התקיימו הלימודים, וכן גם ביום שישי היינו פטורים מלימודים.

זמן חופשי כמעט לא היה, משום שאין לך כמעט שבוע שאין בו "שיעורי בית". שיעורים אלה התבטאו בלימוד פרק בתנ"ך או בשיר משיריהם של ר' יהודה הלוי, ר' שלמה בן גבירול, ביאליק או טשרניחובסקי בעל פה. את ה"סחורה" היינו חייבים לספק ביום ראשון בבוקר, בו התקיימו למודים כרגיל. בגלל השבתון של הנוצרים, דלתות ביה"ס

אותם יותר מעשרים שנה כשהוא חי בחי דוחק. כשנשלח הרב זוארץ לכפר כומס, הוטל עליו רק תפקיד של רב ומפקח על החינוך. אך משלא מצא שם אנשים, עמד וקיבל עליו את כל עבודת הציבור. הוא עבד בתור רב, מפקח, מנהל וגם מורה בבית-הספר גם ביום וגם בשיעורי הערב, היה שוחט ובודק, דרשן, חזן וגם נשיא הכבוד של הקהילה. עד 20 שעות ביממה היה מתמסר לעבודתו ללא חסך. הוא היה מראשוני המשכמים לבית-הכנסת ואחרון היוצאים מהישיבות לענייני הציבור.

ר' זוארץ היה פעיל בתנועה הציגנית, ייסד וערך את השבועון הציגני הדתי "חיינו". הוא עסק רבות בחינוך נערים. בנוסף היה סופר ומשורר, ובתור ציוני נלהב חיבר שירים רבים המבטאים את כמיהתו, געגועיו ואהבתו לציון, ודאג להשריש זאת בקרב תלמידיו. הוא אף ערך וחיבר ספרים ומאמרים רבים, ביניהם "יהדות לוב", "אנשי אמונה", "שאו זמרה", "חכמות נשים - לדמותה של האישיה העבריה בלוב", "אחת מני רבות - קורות עליית משפחה אחת", "שנתיים ועוד", "שיר יידיות", "ממנהיגיה של יהודי לוב", "דרך לימוד התורה בטריפולי", "החינוך העברי בטריפולי", "היהודים שוכני המערות בארץ לוב", "כסא אליו הנביא בבית מילה בלוב", "ארבעים שנה לזכרם של ר' רפאל דאבוש ור' נסים נחום זצ"ל", "י"ד-כ"ט בטבת לזכרם של ר' משה אסרוסי ור' חואתו לוזון זצ"ל", "שמעון ברכה (מוני גבאי)", "עמישידי", ועוד. רוב עבודתו הספרותית עסקה בחיי בני העדה, מנהיגיה ומורשתם.

להלן תיאור מאלף על פועלו מלא החיים של ר' פריג'א זוארץ בכומס, כפי שמסר תלמידו, פריג'א מתוק בן חיים, בספר "כתר פי", לזכרו של ר' פריג'א זוארץ זצ"ל:

"הרב זוארץ הגיע לכומס, בשנת תרפ"ח, 1928, הקהילה כיבדה אותו בכל הכבוד הראוי לו. צעדיו הראשונים של ר' זוארץ בחיי הקהילה היו: מהפכה תרבותית במלוא מובן המילה, שינוי יסודי בשטח החינוך וההוראה, מעבר משיטות ההוראה של

אולם האושר בבית נקטע באכזריות, בהיותו בן ארבע שנים נפטרה אמו. הוא גדל בעניות מרודה, וחסרה לו אהבת אם. אביו יצחק עסק בייצור ממתקים, ומצבו הכלכלי לא הניח את הדעת. אמו החורגת לא דאגה לו כראוי, ואלמלא הלחמנייה הטבולה בשמן שהיה מקבל מדי יום ב"תלמוד תורה - דאר אסרוסי", כי אז היה מגיע לחרפת רעב.

לימודיו:

את שנות ילדותו הראשונות העביר בלימוד "בצל"א" שזהו ה"חדר" בקהילות המזרח, מאלף-בית עד ה"שרח", תרגום התורה לערבית של ר' סעדיה גאון זצ"ל, מפי מוריו ר' עזרא מנני זצ"ל ור' חואתו לוזון זצ"ל. הוא צלל בישיבת "דאר ביבי" בים התלמוד ולמד מפי ר' חי גאביזון זצ"ל בשנת תרע"ז, 1917, העביר אותו אביו לבית-הספר של חברת "גדל תורה" ב"דאר אסרוסי", שם המשיך ללמוד בעיקר גמרא ו"שולחן ערוך" באגודת "תורה שבעל-פה" מפי ר' ציון ביתאן זצ"ל, ולימוד דיני שחיטה ובדיקה והסמכה לשוחט מפי ר' נתן פדלון זצ"ל.

הוא קנה לו ידע רב בכל תחומי היהדות: תורה שבכתב ושבע"פ, ספרות ימי-הביניים ועוד. הוא ידע לצטט מקורות שלמים מתוך ספרים. אנשי לשון למדו ממנו על לשון קהילת לוב, ואנתרופולוגים שמעו ממנו על חיי הקהילה שם.

פועלו ומפעלו בכומס

בגיל 21, י"ז אב התרפ"ח - אוגוסט 1928, נשלח ר' זוארץ מטעם הרבנות בטריפולי לשרת את הקהילה בעיר כומס. בעצם, הוא נשלח להחליף את רב העיר ר' חי גביזון זצ"ל, שנאלץ להתפטר בהוראתו של מושל העיר כומס. המושל החליט להתנגם בו בעקבות תלונתו של ר' גביזון בפני הנציב האיטלקי אשר בטריפולי על עונשים מבזים שהטיל המושל על שני יהודי העיר. בכומס, שבה כיהן הרב זוארץ, חיו כאלף יהודים, רובם ככולם עניים שהתקיימו מעמל כפיהם, והוא שימש

רבי פריג'א זוארץ | לוב-ישראל, מאה 20

הדור החדש דוד התחיה רב לנו תעות במאפליה צעירים נאמנים שמרו על דגל אל נא תחמיצו הקץ לסבל זה כמה נודדים נעים הננו משרה להצים למפים גנו הגשימו את תקות שנות אלפים למורטים בל תתנו עוד לחיים ישירי גב זקופי קומה צעדו מלכים בשמעם שמעם רעדו חדשו תקופת דורות עברו גופות חסונים פאו תגברו זכרו נא את דברי מנהיג עמנו השיבו לתחיה שפת חווינו

את אבק הגולה מכס נערו קוי שמשנו הנה האירו הודות הגאלה את השעה קדימה קדימה לה הישועה שעיר משלח לכל עזאזל בישמון חיינו אין פנת צל בל נהי עוד דרוכי מנוחה פקחו עיניכם וראו נכוחה נינים אתם לבני המפבים משאגת חד נמוגו רבים תוד הזהב יהודה גור ארי נשמה בריאה בגוף בריא אם רק תרצו אין זו אגדה ממשו את חזון בן יהודה

"היה זה ביום ששי, כ"ז בכסלו תש"א, 27.12.1940, כשלשה חדשים לאחר שהצטרפה איטליה למלחמה לצדה של גרמניה נגד אנגליה וארצות הברית. קרוב לשעה אחת אחר הצהריים, חזרתי מבית המטבחים של העיר כומס ונכנסתי לבית-הכנסת. ישבתי על הספסל שבפרוזדור בכדי לפוש קצת ולבדוק את ספר התורה שתורו לצאת למחרת לקריאת פרשת השבוע כרגיל.

לא עברה שעה קלה והופיע "בילוק באשי" (אחד משלושת דרגות של סמלות במשטרה) של המשטרה ובקש ממני לבוא למשטרה כי ה"מרשלו" (דרגת תת קצין במשטרה האיטלקית) מבקש לשוחח אתך. קח ממנו את החפצים שבכיסוי, אמר ה"בילוק" לשוטר ומסר אותי לידי, והכנס אותי לחדר המעצר.

היה זה חדר קטן חשוף עם רצפת בטון, חלון קטן מסורג על משקוף הדלת האיר במקצת את האפולית שהייתה בחזר ביום חורף קר זה. באמצע החדר הייתה מיטת עץ קבועה ברצפה ומשופעת במקצת. נגזרה עלי גלות למשך שנתיים בעיר און עם חובת עבודה, דהיינו, הממשלה אינה אחראית לפרנסתי, ואני חייב למצוא לעצמי עבודה בכדי להתפרנס.

ביום ראשון כשעתיים אחר שקיעת החמה יצאנו במכונית לשערי בית-הסוהר במיסוראטה, עיר המחוז במרחק 80 ק"מ

מכומס. היה גשם שוטף במשך כל שעות הנסיעה, ושרר קור חזק. הכניסו אותי לחדר אחד גדול שבו שכבו על מחצלות כ-30 אסירים ערבים. ישבתי על שתי השמיכות שניתנו לי, כשאני לבוש במעיל החורף שלא פשטתי אותו בגלל הקור.

בשעת בוקר מוקדמת, ביום השבת י"ב בטבת התש"א, 11.1.1941, הוצאנו מבית-הסוהר, המנוח ר' משה בלולו ז"ל ואני, וחיכינו לבוא המכונית שתיקח אותנו ל"און". היום היה יום טבת קה הדרך הייתה ארוכה, שוממה ומשעממת. ככל שהתקדמנו ראינו יותר ויותר נוף מדברי.

ביום פורים של אותה שנה, התש"א, חודשיים אחרי שהגענו לאון, נתקבלה הוראה להעביר אותנו לפנים הארץ. וכך הגענו למחנה המעצר אשר ב"קרקארש", כמה ק"מ מהעיר טריפולי.

מקום המעצר האחרון שבו ישבנו כעשרים חודש, מיום ערב פסח שנת תש"א, 1941, עד חצי שנת תש"ג, 1943, היה המבצר הידוע בשם "מבצר עבד אלכרים", רחוק כארבעה קילומטר מהכפר תאלורה. מצרכי המזון היו ניתנים לעצורים בקיצוב ובמיזת זעומות שבקושי היה אפשר לחיות בהן. רובם של העצורים היו מקבלים תוספת מזון או כסף מבני משפחותיהם. בכסף היו יכולים לקנות תמרים, שמן וירקות מרוכל אחד שהיה בא לעתים קרובות בקרבת המחנה. אלא שבני משפחותיהם לא היו יכולים לעזור להם, היו נאלצים להסתפק במה שיש. המצר היה קשה.

יום שלישי פרשת בשלח י"ג בשבט תש"ג, 19.1.1943, נתקבלה פקודה להעביר אותנו מהמחנה אל בית-הסוהר המרכזי בטריפולי "פורטה בינטי". ניתנה ארכה של שעותם שלוש לאריות החפצים, ובמשאיות הועברנו כאמור לבית-הסוהר. למחרת בואנו ביום חמישי בשעת צהריים הגיעה בשורת השחרור, מחר אתם חופשיים.

קרוב לשעה שמונה בבוקר הגעתי לכומס, לאחר יסורי דרך רבים ופתלתלים, זה היה ביום שישי, כ"ג בשבט תש"ג, 29.1.1943. הנה כי כן, לאחר הינתקות שנמשכה שנתיים וחודשיים חזרתי לביתי ולמשפחתי, לקהילתי ולתלמידי היקרים, שכה אהבתי ואלהים התגעעתי כל הזמן.

תקופת הפרעות הקשה ביהודי לוב בשנת 1945 בלוב משאירה צלקת נפשית עמוקה בלב ר' פריג'א זוארץ, כפי שעולה ממכתבו למערכת "עם וספר" משנת 1946:

"המצב שנוצר אצלנו לאחר המאורעות דכך את רוחי ורפה את ידי באופן מבהיל. כל כך זועזעו עצבי עד שפשוט נמאסו עלי החיים. בעירנו, תודה לאל, לא יצא דבר המאורעות אל הפועל מחמת עמדתה

האמיצה של המשטרה והתערבות אחדים מראשי הערבים לטובתנו, אך בשורות איוב שהיינו מקבלים משאר הקהילות הקפייאו לנו את הדם. עכשיו, תודה לאל, המצב נורמלי. עבודת החינוך בטריפולי חזרה למסלולה הרגיל לאחר הפסקה ורפיון. בימים הקרובים יפתח סמינר למורים וצעירים וצעירות רבים נרשמו כמועמדים. ונדע לי גם כן שבקרוב יפתח קורס להשתלמות מורים."

פועלו בישראל

שעת הגאולה הגיעה, קמה בחסד ה' מדינת ישראל, כחלוץ לפני המחנה למשפחת זוארץ עולה הבן ברוך הי"ו בחודש אלול תש"ח, ספטמבר 1948, במסגרת עליית הנוער, ובחנוכה תש"י, דצמבר 1949, עולה ר' פריג'א זוארץ עם שאר בני המשפחה, והם נשלחו למעברת "שבוע עם" ליד בית-ליד. הוא החל ללמד בבית-הספר המקומי, כמחנך ומאחר יותר כמנהל בית-הספר. במסגרת תפקידים אלו עמל להעביר לדורות הבאים את מסורת עדות הספרדים. הוא לימד עברית וספרות עברית, וערך הצעות להנחלת השפה העברית ותולדות הציונות. כמורה לעברית, חזן, דרשן וסופר הקפיד עם תלמידיו על לשון עברית צחה ומדויקת.

עם עלייתו לישראל, הצטרף לתנועת הפועל המזרחי ומפלגת המפד"ל.

הכניסה לפוליטיקה הייתה לו קשה, בייחוד בשל העובדה שהיה צריך לנטוש את מקצוע ההוראה. בשנת 1951 נבחר כחבר הכנסת השלישית מטעם המפד"ל וכיהן ארבע קדנציות רצופות, כ-14 שנים בסך הכול. בין תפקידיו בכנסת שימש כחבר בוועדת החינוך והתרבות, בוועדת השירותים הציבוריים, כיו"ר הוועדה לפניות הציבור, כחבר בוועדת חוקה, חוק ומשפט, בוועדת הכנסת וכן בוועדה מיוחדת לבדיקת מבנה החינוך היסודי והעל-יסודי בישראל. במהלך תפקידיו בכנסת תרם מהידע שלו בחינוך והוראה ורקם יחסים טובים עם כל הקשת הפוליטית. כן פעל למען תושבי המעברות לשם העלאת יהודי צפון אפריקה לישראל.

בשנות החמישים ייסד עם חברים נוספים יוצאי לוב את "ועד קהילות יוצאי לוב". הוועד סייע לבני העדה והיה לאחד מהגופים במוסדות המפד"ל.

במקביל הקים ישיבה הנקראת ע"ש הרב הגאון אברהם חיים אדאדי, שהיה מגדולי רבני לוב. ישיבה זאת שימשה כישבת המשך ליישיבת אדאדי" שבטריפולי.

הנושא הקרוב ביותר ללבו מבין כל תפקידיו הרבים היה החינוך. בריאיון שנערך עם ר' פריג'א בשנת 1970 לרגל מלאת עשרים שנה לעלייה ההמונית מלוב, מצטיירת דמותו ועולה השקפת עולמו המפוכחת. זאת היא חכמת חיים המשקפת נאמנה את הבעיה

העדתית אף בימינו:

"אני איש חינוך מטבעי. אולי זוהי הסיבה שאת הפתרון לבעייתם של הספרדים ובני עדות המזרח אני רואה בעבודה על עצמנו, בחינוך וברכישת השכלה. מתוך ניסיוני נוכחתי לדעת, שכל אלה שבחרו בדרך הקשה של לימוד בבית-ספר תיכון, וזו לכל הדעות משימה קשה לתלמיד ולכל משפחתו, אלו ראו ברכה בעמלם. אין להם רגש כזה שפלוני בן עדה אחרת נעלה מהם. הם נקלטו יפה כפקידים, כמורים, כממלאי תפקידים אחראיים. זה משמח. לדעתי, אין כל דרך אחרת!"

אשר לדעותי בבעיית הספרדים ובני עדות המזרח אמרתי, ועודני, אומר שבקינות, בנאומים על קיפוח ואפליות, במאמרים על עוללות וטענות השתלטות וכי - לא ניוושע."

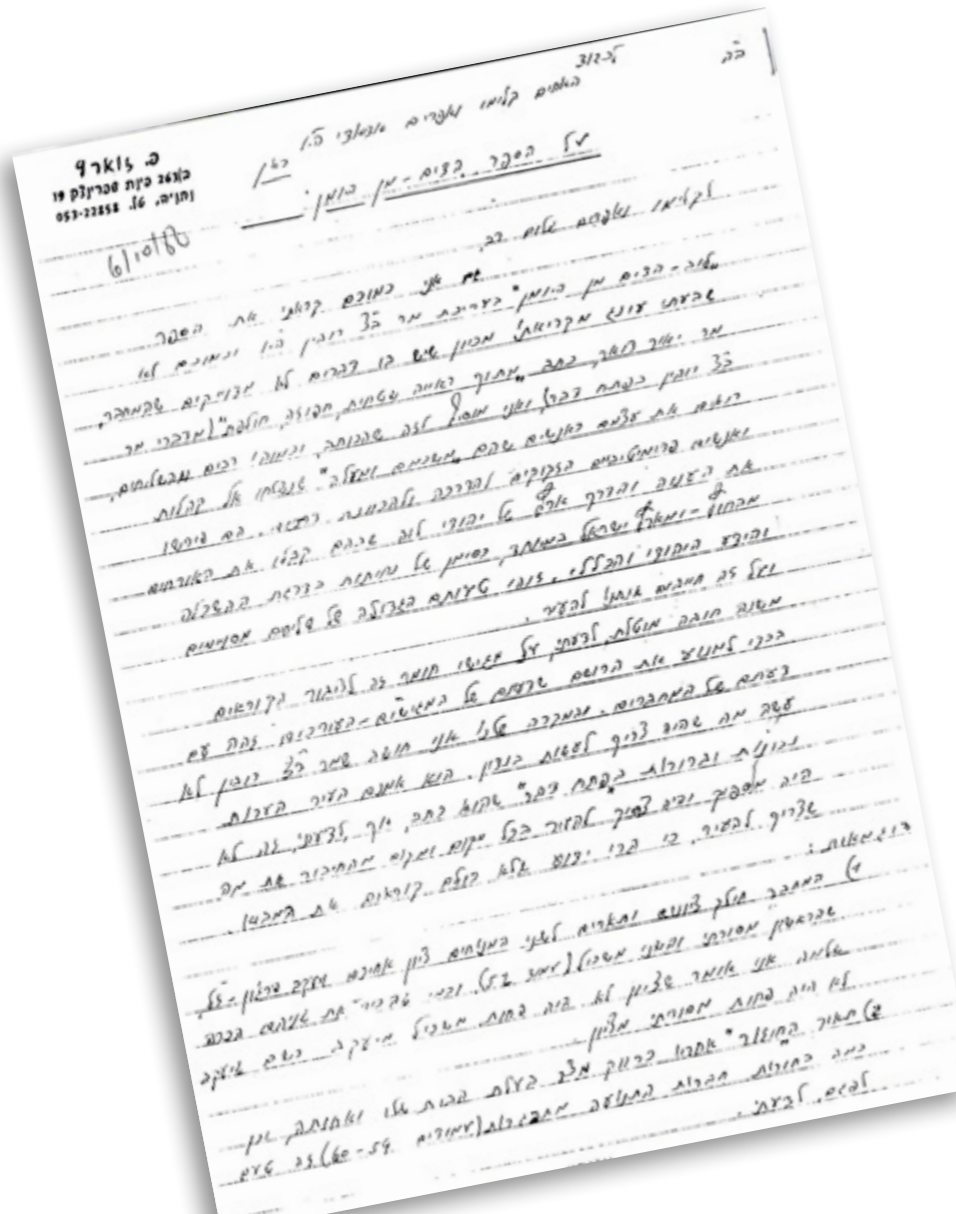
"אני מאמין" זה נשמע מפי ר' פריג'א זוארץ בצניעות ובקול מתון ושקט, ללא להט דיבר

האיש המייצג דור מנהיגים שעלו ונתעלו עם העלייה הגדולה, השתדלו לייצגה כמיטב יכולתם, השתלבו במפלגות שונות והגיעו לכנסת. אם הצטברה מרירות ועייפות מה בדרך החתחתים של המדיניות והעסקנות, הרי שר' זוארץ לא נתן לה פתחון פה. זו בצבצה רק בין השטין וניכרה בקולו העצוב קמעה.

בגיל 83 הוענק לו תואר "יקיר התנועה הדתית לאומית" על פועלו למען הציונות הדתית בארץ ובגולה. עוד לפני כן הוענקו לו תואר "יקיר העיר" נתניה ו"תואר החינוך הדתי לשנת תשמ"ה".

ר' פריג'א זוארץ זצ"ל נפטר בח' אייר תשנ"ג 30.4.1993. תנצב"ה.

לאחר מותו הוקם תלמוד תורה על שמו בשיכון ותיקים בנתניה הנושא את שמו, "אדני פי"ו" (פריג'א זוארץ), ואף נקרא על שמו רחוב בשיכון ותיקים בנתניה.

"נבחרים נכבדים, שולח אני את איחוליי ואת ברכתי לדרך צלחה ולעשייה פורייה. כמו כן, אני מבקש להתייחס לתפקיד הציבורי כשליחות למען הקהילה. מצאו דרכים להאדרת שמות ראשי הקהילה ורבניה, וכן היו קשובים לבניה ועזרו להם ככל יכולתכם."

זה היה המסר האחרון של ניסים. יומיים אחר כך הוא כבר לא היה עמנו, על כן מילותיו מקבלות תוקף של צוואה ממש.

נסים חדד, שמעולם לא נח על זרי דפנה, שקד גם בתקופה האחרונה לחייו על תכניות ומיזמים ציבוריים חדשים שחלקם יצאו לפועל במהלך השנה האחרית הקרובה. מותו הפתאומי היכה רבים בתדהמה כי הוא היה ממש מה שנקרא "באמצע העבודה" אין ספק שדמותו תחטר בנוף הפוליטי והציבורי בעיר אשדוד, וזכרונו ישמש השראה, סמל ודוגמה למסירות ונתינה למען הציבור.

יהי זכרו ברוך!

הדור הצעיר הוא בבחינת "מעט אור דוחה הרבה מן החושך" (רבי ישראל בן אליעזר "הבעל-שם-טוב"), שכן שואת יהדות לוב אינה כלולה בתכנית הלימודים של מערכת החינוך בישראל ואינה מקבלת עדיין את מקומה הראוי על מדף ספרי הלימוד. רבים הם המורים והתלמידים שנחשפו לשואת יהודי לוב לראשונה בחייהם במפגש עם נסים חדד. את תרומתו להעשרת הידע בבתי-הספר מסכם נסים במילות הפתגם הלובי "דיר אַלְפָּאל וְעַלִי אֵלֶּה לְפָמָאל" (התחל, ואלוקים יעזור לך לסיים), בתקווה לשינוי כולל בתכנית הלימודים הכלל-ארצית.

בבחרות לראשיות המקומיות שהתקיימו באוקטובר האחרון נבחרו חמשה-עשר ראשי עיריות ומועצות בני הקהילה הלובית. עוד רבים וטובים מבני הקהילה מחזיקים בתפקידים שונים בראשויות המוניציפליות. נסים חדד ביקש לפנות אל הנבחרים בני הקהילה במסר חשוב:

במוחי, ועצמת הכרת הטוב כלפי נסים חדד "הולידה" את המאמר עליו.

אז מיהו נסים חדד?

נסים חדד (75) נולד בלוב ועלה ארצה עם משפחתו בשנת 1949. הוא בן לרחמים חדד ז"ל איש ציבור ממייסדי העיר אשדוד ולאמו רבקה שתבדל"א, ממשיכת דרכו של האב עד היום. באופן טבעי "נשאב" גם נסים לפעילות הפוליטית בעיר אשדוד.

נסים נמנה בין מקימי העיר אשדוד והיה שותף בחייה הציבוריים. את כל תפקידיו הציבוריים עשה בהתנדבות, ורובם נגעו לטיפול באזרח, לשיפור איכות חייו ולקידומו. בנוסף לתפקידיו בתחום המוניציפלי כיהן נסים כחבר בוועדות ציבוריות רבות במישור הארצי, כגון: ועדת ערר למסים במשרד המשפטים וועדה לקביעת רמות בתי-מלון, וכן היה חבר בדירקטוריונים רבים. נסים תרם רבות לשמה הטוב של העיר אשדוד בהיותו חבר המשלחת הישראלית למשא ומתן על חוזה שלום עם הפלשתינאים וכחבר במשלחת קונגרס של 17 מדינות ערב שהתקיים בממלכת ירדן. על פעילותו הענפה והברוכה בתרומתו למען פיתוחה של העיר ועזרתו לציבור התושבים, הוענק לו תואר "יקיר אשדוד" בשנת תשס"ב.

לציבור הרחב הוא התוודע בכתיבת הטור השבועי שלו בעיתונות המקומית, שדרכו הוא פתח את צוהר לבו ואת דלת משרדו לרווחה. התושבים ובני הקהילה שבעיר מצאו אצלו אוזן קשבת ועזרה גם בעניינים אישיים, כמו עריכת בר מצווה, ברית מילה והכנסת כלה, ולהבדיל - עזרה למשפחות אבלות. במפעל זה שותפה גם אחותו הצעירה שוש, ויחד הם ממשיכים את דרכה של אמם, שכל חייה דאגה לנצרכים בעניינים אלו.

בכל שנה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה לימד נסים שיעור על שואת לוב בתיכון מקיף ו' באשדוד. תלמידים ומורים היו מרותקים לשמע סיפורו "ילדותי בצל הנאצים". מפגש חד-שנתי זה של נסים עם

עיר לובית ללא לובים

"מספר הרחובות על שם בני הקהילה גדול ממספר כל התושבים הלובים באשדוד", כך נהג לאמר נסים חדד, פחות כבדיחה ויותר ברצינות. ניסים שהחל לעסוק בפעילות ציבורית לפני כ- 56 שנים לא חדל ממנה עד יומו האחרון. זוהי כתבת פרידה מאיש יקר אשר פעל ללא לאות להנצחת קהילת יהודי לוב.

מאת: מתי גילעד

רחמים חדד, ממייסדי העיר. פעילות זאת מדגישה את נאמנותו של נסים לקהילה הלובית, ועל כך במיוחד הוא נהנה לספר בגאווה: "היום גרים באשדוד 300 בני הקהילה מתוך רבע מיליון תושביה, למרות קרבתה למושבים בן זכאי, שדה עוזיה, יציץ ועוד. באותם הזמנים קהילת לוב באשדוד מנתה לא יותר מחמישים איש לעומת אלפיים מיתר העדות. רציתי להבליט את נוכחותה של הקהילה הלובית על ידי קריאת רחובות וכיכרות על שמותיהם של אנשי הקהילה, אני חושב שזה הפרסום הכי גדול שאפשר לעשות". אחר כך הוא מוסיף בחיוך ציני קל: "אשדוד היא עיר לובית ללא לובים."

"אין עוד אדם שעשה למען הקהילה הלובית יותר ממנו", אמרו לי על נסים בהערכה רבה, בהתייחס להנצחת שמותיהם של אנשי הקהילה. מילים חזקות אלו הדהדו

נבחר כסגן ראש המועצה המקומית. במשך השנים אשדוד גדלה. למזכיר מועצת הפועלים נבחר בני מסיקה, יליד בנגאזי שהגיע עם משפחתו מכפר סבא, ואילו ידידו נסים חדד נבחר כסגן ראש העיר בהתנדבות כדי להמשיך ולעבוד ביחידה למחקר ימי, שהחלה במחקר לקביעת מיקומו של נמל אשדוד.

באותה תקופה התחרות על הנצחת הגלויות הייתה עזה, ולזכותו של נסים חדד נזקפים הפרויקטים הבאים: פארק ע"ש עמוס מסיקה ז"ל, נער לובי שנהרג בתאונה באשדוד; רחוב ע"ש סא"ל קרלו שגב, שאביו היה שייך העיירה בן ואליד בלוב; רחוב ע"ש עזריה אפרתי מראשי ההעפלה של יהדות לוב; רחוב ע"ש הרב משה בלולו - רבם של יהודי סירט ומצראתה; בית-כנסת לעולי לוב "שבת אחים"; בית-כנסת ע"ש יוסף מסיקה, מראשוני העיר אשדוד וכיכר מרכזית ע"ש

העיר אשדוד היא העיר החמישית בארץ, "אם" לרבע מיליון תושבים. אשדוד קמה ביוני 1957 עת הגיעו אליה בשעת לילה 22 משפחות ממדבריות מרוקו. לעולים הוסבר כי היישוב נמצא במרחק עשר דקות מיבנה ורבע שעה מאשקלון. שמחתם הרקיעה שחקים עד למחרת בשעות הבוקר, כאשר התברר להם שלמקום אין אפילו תחבורה ציבורית, וכי המרחקים שנמסרו להם הם בדיוניים. במשך החודשים הקרובים נהרו לאשדוד עולים מכל רחבי העולם: מארצות הברית מרוסיה, מעיראק, ממצרים ומצפון אפריקה.

בין נבחרו הציבור הראשונים היה נסים חדד תושב שבות-עם (בית-ליד), שנקלע למקום ביולי 1957 בעת שירותו הצבאי בהקמת גשר ביילי שיחבר את העיירה החדשה ליתר חלקי הארץ. נסים נשאר במקום, ובעיירה החדשה כיהן כחבר מזכירות מועצת הפועלים, וכעבור שנתיים

יעקב אבטאי

מנהיגות יהודית אמיצה וציונית מול שלטונות עוינים

קרוב לוודאי, שרוב המנהיגים היהודיים בתקופת השואה היו אישים בעלי כישורים ייחודיים. זכיתי להכיר מקרוב אחד מהם, את רנאטו תשובה זצ"ל, נשיא קהילת יהודי העיר בנגאזי שבלוב בשנים 1950-1935. רנאטו תשובה היה דור המשך של הציונות האיטלקי-סיטית המקורית. אביו, יעקב תשובה זצ"ל, כיהן גם הוא כנשיא הקהילה היהודית, ובשנים 1904-1902 התכתב בעברית מהוקצעת ותוך שימוש באוצר מילים עשיר, עם בנימין זאב הרצל, הנשיא הראשון של ההסתדרות הציונית. יעקב תשובה גם אירח בביתו כוללים (שליחים) מישראל, אשר הגיעו מדי פעם לביקורים בעיר.

רנאטו תשובה נולד בבנגאזי ב- כ"ו בכסלו התרנ"ה, 25 בדצמבר 1894. בשנת 1919 הוא ייסד בבנגאזי את האגודה הציונית בשם "הרצל". הוא כיהן כנשיא הקהילה היהודית בעיר בין השנים 1935 עד 1950, עם הפסקה קצרה שבה כיהן בתפקיד מר אפרים כלפון זצ"ל.

רנאטו היה יהודי שומר מסורת, אבל ידע גם את רזי הדתות האחרות. הוא היה איש צנוע, כיבד את הבריות, והקרין חכמת חיים לסובבים אותו, הוא ידע להתבדח, ורוב בדיחותיו כללו מוסר השכל. רנאטו היה איש אשכולות, בעל כריזמה וידע מקיף בשפות, בעל כושר הבעה עשיר ויכולת להתמודד בהצלחה עם בעיות ונושאים רבים, אשר לעתים היו מורכבים וטעונים, ואשר בהם היה חייב לטפל, כנשיא הקהילה. בזכות כישוריו אלה ואומץ לבו ידע תמיד "לצאת" בכבוד ובשלום מהמלכודות הרבות והסבוכות אשר טמונו ליהודים מעת לעת. הוא היה מחנך טוב ויכול היה להדריך גם דיפלומטים בהצלחה רבה.

שנות כהונתו של רנאטו תשובה כנשיא קהילה היהודית היו בתקופות קשות במיוחד ליהודי בנגאזי. הוא כיהן בתקופת שלטון הפאשיסטים, הנאצים והמוסלמים. כשנגזרו על היהודים גזירות שונות, ביניהן איסור שמירת השבת, הוא הצליח בתבונה רבה למצוא פתרונות לחלק ניכר מהבעיות בשיתוף הרבנים הראשיים המעולים של העיר, הרב כמוס פלאח והרב יוסף ג'יעאן זצ"ל. יחד הצליחו למזער את הנזק ליהודי קהילה ולמנוע פגיעה במסורת ישראל.

בתחילת מלחמת העולם השנייה, בשנת 1939, הידקו הפאשיסטים את טבעת החנק על היהודים. הגזירות כללו שלילת זכויות, הגבלות, רדיפות ומשפטי שדה, אשר לגביהם רצו השלטונות לקבל "הכשרי הסכמה" מראשי קהילה. רנאטו תשובה יחד עם הרבנים הראשיים עמדו באופן

איתן מול השלטונות. הם התנגדו בתוקף לחומרת גזרי-הדין, עד כדי כך שבאחד ממשפטי השדה, בעקבות התנגדותם התקיפה, הוצע להם - והם שקלו זאת - להחליף הם את הנידונים, ושגור-הדין יחול על ראשיהם ולא על הנידונים החפים מפשע.

באותה התקופה הוסיף השלטון הפאשיסטי וגזר גם על הגליית היהודים למחנות ריכוז, כגון ג'אדו, ג'ראן ואחרים, ודרש מהנהלת הקהילה לספק רשימות יהודים לגירוש. ראשי קהילה דחו את הדרשה והשתדלו לגרום לסחבת בסיפוק דרישותיו של השלטון, אבל בסופו של דבר מצאו המושלים סיענים אחרים לדרישותיהם, ואילו סיפיקו את רצונם.

בתום מלחמת העולם השנייה, עם שובם של היהודים ממחנות הריכוז לבנגאזי, יזם רנאטו תשובה ביחד עם חיילי הבריגאדה היהודית, אשר שרתו בצבא הבריטי, את התחדשותו של בית-ספר העברי "תלמוד תורה". התנדבותם של חיילי הבריגאדה ותרומתם לשיקומו של בית-הספר ולהעשרת מקצועות הלימוד, היו לדוגמה ולמופת של אהבת ישראל והוכחה לקיום האמרה "כל ישראל חברים". למרות מחויבותם לשרות הצבאי, מצאו חיילי הבריגאדה - מתוכם אני זוכר היטב את

המורה אבנר רחמיאלי (שקורניק) ואת יעקב בן-עמי זצ"ל - את הדרך לשמש כמורים ביחד עם מורים מצוינים מבין יהודי בנגאזי, בתוכם הגאון עתיר הידע ר' יעקב גויטע זצ"ל, אשר היה מנהל בית-הספה בכך העלו את קרנם של ערכי ישראל ושל השפה העברית.

לקראת הכרזת העצמאות של לוב מינה המלך אידריס אלסנוסי את רנאטו תשובה כחבר ב"ג'אבהא" (לעתיד הפרלמנט של לוב). רנאטו זכה ליחס של הערצה רבה מצדו של המלך אידריס, ואף הוצע לו לשמש כשר האוצר של לוב.

בעקבות ההכרזה על הקמת מדינת ישראל בשנת 1948 ומלחמת ה"ג'יהאד" אשר בה פתחו ארצות ערב, עלה גל הסתה בקרב הלאומנים המוסלמים שבלוב, והם ערכו פרעות (אשר כונו 'כומאדה') ביהודים. בבוקרו של אותו יום שבו החלו הפרעות, הסתגרו כל היהודים במעונותיהם וביצרו את דלתות בתיהם. למרות שהפרעים השתוללו ברחובות, רנאטו תשובה יצא מביתו, שהיה ברחובה הראשי של העיר - שארע עומר אל מוכתר- (שמו הקודם היה Via Generale Briccolano). הוא צעד לארמון המלך לבדו ובמלוא התעוזה, תוך התעלמות מוחלטת מכל המתפרעים ברחוב, כאילו הוא היה מוקף בחוגרת אנשי

רנאטו תשובה נולד
בבנגאזי ב-כ"ו בכסלו
התרנ"ה, 25 בדצמבר
1894. בשנת 1919 הוא ייסד
בבנגאזי את האגודה הציונית
בשם "הרצל". הוא כיהן
כנשיא קהילה היהודית
בעיר בין השנים 1935 עד
1950, עם הפסקה קצרה בה
כיהן מר אפרים כלפון זצ"ל.

בטחון הסוככים עליו ומונעים מלהתקרב אליו (לא אשכח את המחזה הייחודי הזה, שאותו זכיתי לראות כנער דרך חריצי התריסים המוגפים של ביתנו, שהיה כמעט מול ביתו). הוא ביקש מהמלך להורות מיד לכוחות המשטרה להתערב, וכן לפרסם הוראה מטעמו (בצורת מודעה שמדביקים ברחובות העיר עם תמונת המלך - שאותו התושבים מאוד כיבדו) - להפסיק מיד את הפרעות ביהודים. ואכן, המלך קיבל את המלצתו, והשקט חזר לעיר.

באותה התקופה כונסה גם אספה בבית הג'אבהא, אשר מטרתה הייתה לגייס תרומות לג'יהאד בפלשתינ, ואליה הוזמנו רוב נכבדי העיר ובהם גם היהודים.

יזם האספה הגיע לשורה שבה ישבו היהודים כדי להתרים אותם. היהודי שישב בקצה השורה הפנה את המתרים ליו"ר הקהילה. רנאטו ביקש את רשות הדיבור מהמלך ועלה לבימת הנואמים. הוא פתח בביקורת על הזמנת היהודים לאספה הזאת, בצינונו כי היהודים הצהירו כל הזמן על כי אינם מתערבים בנושא הפלשתיני, ולכן הם גם נמנעים מתרומה עבור הג'יהאד. כמו כן, ציין, הדרשה מהיהודים לתרום נגד אחיהם היהודים הוא מעשה מעליב שפוגע בכבודם. הוא הזכיר למאזינים קטע מהקוראן שבו מופיע מסר שיש להימנע מלהעליב אדם החי אתך. המלך קם ממושב, הצדיק את רנאטו תשובה, והורה להפסיק מיד את האספה ולנעול אותה. התוצאה הייתה, שלא רק שהיהודים לא תרמו באותו הכנס, אלא גם הערבים לא תרמו. באווירה של האימה, הדיכוי והאיבה שהייתה קיימת אז נגד היהודים, נדרשו אומץ לב עצום ותעוזה רבה כדי לקום ולומר כיהודי גאה את דבריו בג'אבהא.

מיד עם הכרזת המדינה, החל רנאטו תשובה להתוות את תכנית העלייה של כל יהודי קיריניקה לארץ, בשיתוף עם יצחק רפאל וברוך דובדבני. ואכן, כמעט כל יהודי קיריניקה עלו בשלבים לארץ ישראל.

רנאטו תשובה עלה ארצה בשנת 1953 (את בנו שלח לפניו בשנת 1950), והתיישב בבתי-ים. הוא השקיע בשותפות להקמת מפעל לייצור קרח (מוצר חיוני מאוד באותה התקופה) וקבע לו את השם ל.ק.ה., אותיות שהן ראשי תיבות של הפסוק "לישועתך קויתי ה' ", פסוק אשר היה שגור בפיו במצבים הקשים והסוערים שעבר בחייו.

הוא נפטר ביום שישי ג' באדר ב' תשל"ו, 5 במרץ 1976, ונטמן באותו היום בהר הזיתים בירושלים.

סיפור קטן על עולם קטן יותר

מאת: משה (זיגי) זיגדון

חייכתי חיוך רחב באומרי לו: "אמך לינדה היא בת הדוד שלי". הוא היה מופתע לרגע, מכיוון שכמדומני, לא נפגשנו קודם לכן מעולם.

הכרתי את אמו, שהייתה נשואה לבן ממשפחת הרבנים הידועה, משפחת עניב. ידעתי שהיא חוזרת ציונות בנשמתה, וכי עברה עם כל משפחתה לגור באחת ההתנחלויות, אף על פי שהייתה להם דירה יפה ומסודרת בעיר. על כן יכולתי לקשר בין שם המשפחה לעובדה שאף הוא גר בהתנחלות. וכאן נדלק אצלי אותו חיישן שהביא אותי "בול" אל ההשערה שלי שאני מכיר את משפחתו של האיש.

לאחר מכן שוחחנו, ואני העליתי בפניו פרטים על אמו. היא הגיעה ארצה לפני משפחתה והייתה לבת בית אצל הוריי. במקרה היה לי תצלום משפחתי שבו נראית אמו בצעירותה, והראיתי לו תצלום זה. למותר לציין שהוא נדהם מהמפגש הבלתי צפוי ומהגילויים שלי עליה. "בין לבין" התקשרתי ללינדה, החלפתי אתה מספר משפטים והעברתי לבנה את השיחה. בתחילה היא לא הבינה איך התחברנו, אך אט אט "ירד האסימון".

כפי שאמרת, זהו סיפור קטן על עולם קטן עוד יותר.

התכנסנו חבורה של חובבי נגרות מכל קצווי הארץ, כולל אחד שהגיע מאוסטרליה. למפגש הגיעו קרוב לחמישים איש ואישה, רובם ככולם בעלי מקצועות שונים ומגוונים, ואשר המאחד אותם הוא תחביב הנגרות והחריטה בעץ. בין הנוכחים היו משתתפים מהמפגשים הקודמים, וכמובן, הגיעו גם חברים חדשים שזו הייתה להם הפעם הראשונה שבה השתתפו במפגשים מסוג זה.

בסבב של היכרות נתבקש כל אורח להציג את עצמו, ולהרחיב בתיאור פרטים, כמו מקצוע, מקום מגורים וכו'.

כמנחה המפגש העברתי את זכות הדיבור על-פי סדר הישיבה במקום, עד שהגעתי לגבר עטור זקן עם כיפה גדולה לראשו. משום מה הופעתו משכה את תשומת לבי. באומריו את שמו - איציק עגיב - ולאחר מכן את מקום מגוריו באחת ההתנחלויות. נדלק אצלי חיישן כלשהו שרמז שאני עומד בפני הפתעה. שאלתי לשם אביו מתוך תחושה שאני יודע את שם אביו, ואכן הוא השיב ואמר: "עמוס". (למותר לציין שלא שאלתי איש לשמות אביו) המשכתי לשאול לשם אמו, כשעל פי תחושותיי שוב ידעתי את התשובה עוד בטרם ענה. הוא השיב: "לינדה". כפי שאמרת: "ביגו".

ועוד סיפור קטן...

התגוררתם בצעירותכם? והיא משיבה: "ברמות גן". זהו. "האסימון נפל". אני ממשיך לשאול: "שם אביך הוא נסים?" וכפי שאני מצפה, היא עונה: "אכן", "אמא - שמה ניצה?" וגם כאן התשובה חיובית.

התחלתי לציין את שמות חלק מאחיה ואחיותיה, משפחה ענפה, בלי עין הרע, והפאזל הושלם: הוריי והוריה היו בשכנות ובידידות טובה במשך שנים רבות.

ועוד משהו לסיום: על פי סיפורי אמי ז"ל, מסתבר שאותו נסים חזר אחרי אמי בצעירותם. הוא נהג לשבת בפתח בית הוריה ולפצח גרעינים בהמתנה לראותה, עד שאביה היה מסלקו מהמקום.

אכן עולם קטן.

**בנגאזי -
ברגן בלזן**
פרי עטו של
הסופר יוסי סוכרי
"עם עובד-ספרייה לעם"

הרומן מגולל את קורותיה של משפחת חגל, מהנכבדות בקהילת בנגאזי שבלוב, הנעקרת מאורח חייה ומעיר הולדתה היפה. לאחר טלטלות רבות וקשות מנשוא נשלחת המשפחה לגרמניה למחנה הריכוז ברגן בלזן, שם הם צפויים להיכלא ולמות כשאר היהודים במלחמת העולם השנייה.

הרומן מושתת על עובדות היסטוריות ומתאר את התפרקותה של הקהילה היהודית בעיר בנגאזי יחד עם תיאורים יפים של יופי, אהבה וחום של החיים בעיר שלפני המלחמה. במרכז עומדת גיבורת הרומן סילבנה, אישה צעירה ומשכילה הכופרת בנורמות הפטריאכליות של סביבתה, ואשר יכולה למוראותיה של אנושות אכזרית ושרירותית.

הצגת נרטיב השואה של יהודי לוב מפרק בעדינות את הצימוד האוטומטי של השואה עם יהדות אירופה, וחושף את השותפים לגורל שנעלמו מהתודעה הישראלית. העמדה של סוכרי אינה מבקשת רק להיות חלק מהכלל, אלא להפריד בין הסיפורים ולהציב במרכז כסיפור המשמעותי ביותר את הסיפור המזרחי. במובן זה, הספר ייחודי בספרות הישראלית ואולי אף הגלובלית. האמירות החשובות המובעות ב"בנגאזי-ברגן-בלזן" שזורות בתוך המלאכה הספרותית באופן מוקפד. לספר של סוכרי יש סיכוי לא מבוטל לזכות בפרסים מפאת חשיבותו לציבור.

בנגאזי-ברגן בלזן, פרי עטו של הסופר יוסי סוכרי, אשר משפחתו עלתה מבנגאזי בשנת 1949, הוא ספר חובה בכל בית של יוצאי לוב.

**הסיפור של נאסיף
"פלסטינה-בנגאזי-נצרת"**

פרי עטו של הסופר יוסי גרנובסקי
הוצאת מטען 2013 סדרת "כן הינשוף" לשירה וסיפורת

נאסיף מתגלגל מבית-לחם לשירות בצבא הבריטי בבנגאזי שבלוב. שם הוא מסייע בהצלת יהודי העיר קצולקי השואה והכיבוש האיטלקי, מתגרת ידם של המקומיים, על ידי הברחתם למדינת ישראל הנוולדת.

הנובלה מתרחשת ביפו בסוף שנות ה-40 של המאה הקודמת ומגוללת סיפור רומנטי ופעילות חשאית, וכן מספרת על יחסיו של נאסיף עם משפחה יהודית בעיר. הרומן מבוסס על פרשייה אמיתית גלויה וחשאית בבנגאזי.

את הספרים ניתן להשיג במרכז המורשת בטל' 03-5336268

נשיא המדינה

ברכת נשיא המדינה לגיליון החגיגי של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב -

"לבלוב"

אפריל 2014

ברצוני לברך מקרב לב את הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב לרגל הוצאתו לאור של הגיליון החגיגי של כתב העת "לבלוב" לקראת יום השואה, יום הזיכרון ויום העצמאות.

אתר ההנצחה הלאומי לזכר הנספים בשואה וקורבנות הפרעות יוצאי לוב, ולנופלים במערכות ישראל בני הקהילה, אשר הקמתם ביער יהודי לוב, ישמש מוקד הזדהות והנצחה בעבור בנותיה ובניה של קהילת יוצאי לוב ובעבור העם כולו.

פעילותכם המגוונת והעשירה מעלה על נס את תרומת יהודי לוב לצינונות ולפיתוח המדינה, ומאפשרת לדור הצעיר להכיר את המורשת העתיקה והמפוארת של עמנו ולהבין טוב יותר מניין צומחים שורשיו האיתנים.

אתם מעשירים לאין שיעור את מקורות התרבות הלאומית שלנו, אשר יונקת מכל ערוצי הקיום היהודי לדורותינו גם יחד.

ברכתי החמה שלוחה לקהילה היהודית באיטליה על תרומתה וסיועה בהקמת אתר ההנצחה המרשים.

ברוכים תהיו - וכה לחי!

שמעון פרס

יזכור

World Organization of Libyan Jews
Memorial Site
In memory of the martyrs of the Holocaust,
of the victims of Libyan pogroms
and of all the fallen in the Israeli wars.

The ancient Libyan Jewish community that knew periods
of glory, and went through various stages of rebellion and
betrayal, survived pogroms, racism and martyrdom rose as
one man with enthusiasm, patriotism and faith, abandoning
all properties and possessions at the call of Zion.

The majority of Libyan Jews, after enduring centuries of
persecution and discrimination, came to the land of their
ancestors, building a home with success and pride, for the
glory of the State of Israel.

Organizzazione Mondiale degli ebrei di Libia
Luogo della Memoria
In ricordo dei martiri dell'Olocausto,
delle vittime delle persecuzioni libiche
e di tutti i caduti nelle guerre di Israele.

L'antica comunità ebraica di Libia, che conobbe periodi di
gloria e di fasto, di ribellione, di evasione, di martirio e di
persecuzioni, si richiama di Zion, in una ondata incontenibile
di entusiasmo, di fede e di patriottismo, abbandonando ogni
avere e proprietà "al cospetto" come un solo uomo.

E fu così che gran parte degli ebrei di Libia, cancellando d'un
sol colpo millenni di persecuzioni e discriminazione, ritornò
a Zion, fondando una nuova casa nella terra dei padri con
successo, orgoglio e per la gloria dell'intero popolo di Israele.

התנועה העולמית של היהודים מליביה
אתר הנצחה
לזכר הנספים בשואה
קורבנות המרעות בלבוב והנופלים
במערכות ישראל

בזמן יהודי לב עתיקת היסטוריה ידעה תקומת אומה,
מריחה ושגשוג והם תקומת מורד ונבחרה, וכן
ידעה גם ידעה טנות ייסורים ואכזב,
רדימות וזרות, הרד הפרעות, קטלה ומצוקות טעות.
עם בוא שעת הטרגדיה
מרדו בכל עולם האומות והתקומה,
העצמה והאמן והמכו כלל אדיר
של התעוררות והתלהבות, על רצון ולתם נביר
והוב יהודי לב.
בכנות עמידות בה בעין הולטה לאומית
ימנעוהו ובקופנה נלדי
וישאו את הכתום ומשפחתיהם ונעמו קר
למחזור חיים מן אופי שונים בולטה
טבה היו נרדפים ומפלים לדיעה
הקיסרית בית בארץ מנורחם,
הסתכלו בכל התממים בחייה ריטואלית
לפגרות מדינת ישראל

הייתה הפרדה בין צריפי הנשים לבין צריפי הגברים, ולכן אביה הוא שפגש את הגברים מלוב, ביניהם את אלו מטריפולי ומבנגאזי ששימשו מודל לציורי הדיוקנאות שלו, ואולי גם השראה לציורים אחרים: "אנחנו - אמי, אחותי ואני היינו בצריף עם נשים וילדים יהודים מהולנד. כשהמשפחה הורשתה להיפגש, הפגישות היו בצריף שלנו, כך שלא היה לנו, הנשים, קשר עם כלואים מלוב."

האלבום - "יומנו" המצויר של לואי אשר מברגן בלזן

"בשנת 2009 יצא לאור אוסף הציורים של אבי, בשיתוף בית לוחמי הגטאות, באלבום שנקרא 'רישומי חיים מארץ השימון - ציורים מהמחנה הריכוז ברגן בלזן 1944'. רחל מציינת: "אבי אהב איכות, ולכן השקענו באלבום, כך שלו היה חי, התוצאה הייתה לטעמו". ואכן, האלבום מרשים ביותר.

לואי שהה במחנה כשנה וחצי והותיר אחריו ארבעים וארבעה רישומי עפרון שצוירו בסתר על גיליונות נייר קטנים בחודשים האחרונים של שנת 1944, כשהיה כלוא ב"צריף הזקנים".

כיצד השיג אשר את הציוד לציור? בנו ברי-יששכר סיפר שאביו ידע שהוא עלול להיכלא במחנה, ונערך לכך: "בחודשים הראשונים של שנת 1943, ראיתי כי באחד החדרים עמדו תרמילים, ובהם נארוזו חפצים שונים שהוריי חשבו לחיוניים במקרה של גירוש אפשרי למזרח". מאוחר יותר התברר שאביו ארז בתרמילים מלאי רציני של נייר, עפרונות, מחקים ועוד.

בתרמילים נארוזו גם חמש מאינספור יצירותיו של לואי אשר מתקופת טרום המלחמה, שהיו עבורו בעלות חשיבות עליונה, ורק הן שרדו: דיוקנאות של אמו רוזלי, של אביו אליעזר ושל בנו הצעיר יששכר (ברי), כשהוא בן ארבע-עשרה. ודיוקן עצמי. היצירה החמישית מתארת כלי עבודה ששימשו אותו בעבודת היהלומים שבה הוא עסק למחייתו.

"יומנו" התמונות של אשר מתאר את מחנה המוות ואת חיי היום יום המיוסרים בו. מייצגים הדיוקנאות את הפסיפס היהודי האנושי לצד הרעב, החידלון והגטיסה. ציוריו, לכאורה, מעודנים ו"פסטורליים", וזאת מתוך מחשבה שאם הם יפלו לידי הנאצים, לא יהיה בהם כדי להציג בגלוי את הזוועות. ואולם במבט שני מגלים שבשתיקתו הרועמת הטעין אשר את ציוריו ברמזים על הקיפאון והמוות. כך, למרות הצפיפות הרבה

שבהולנד, שם פגשו באליעזר אחיה הבכור בן ה-24, שכבר היה שם וטיפל ביתומים. אחיה הצעיר ברי-יששכר בן ה-19, שהיה חבר בקבוצת ה"הכשרה" בהולנד, הצליח לברוח עם חבריו לצרפת, משם לספרד דרך הפירינאים, וב-1944 המשיך לארץ ישראל.

בינואר 1944 יצא לברגן בלזן המשלוח הראשון של יהודים מהולנד, ביניהם משפחת אשר. מחנה ברגן בלזן הוקם באפריל 1943 בסקסוניה התחתית בצפון גרמניה, כמחנה מעצר למיועדים לחילופים באזרחים גרמנים, ורוכזו בו יהודים בעלי

נתינות בריטית או זיקה לשלטון הבריטי, כמו בעלי "סרטיפיקטים". רחל מספרת בשבובות של ילדה, איך גילתה שלמשפחה יש "סרטיפיקטים": "כילדה אסור היה לי לפתוח דואר, הייתי ילדה צייתנית ואף פעם לא המריתי את פי הוריי. באחד הימים, כשעוד גרנו בבית הגיעה מעטפה ועליה היה כתוב "סודי ביותר". רחל לא עמדה בפיתוי, פתחה את המעטפה וגילתה את הסרטיפיקטים ששלחו להוריה חברים טובים מהארץ כדי להצילם. רחל אומרת ש"האחרים שלא היו בעלי נתינות בריטית או שלא היו להם סרטיפיקטים, נשלחו ישירות לתאי הגזים של סוביבור ואשוויץ בפולין".

כיצד הגיעו יהודים מלוב למחנה המוות ברגן בלזן בגרמניה?

מתוך כ-870 יהודים בעלי נתינות בריטית גורשו לאיטליה כ-420 יהודים מטריפולי ו-56 יהודים מבנגאזי בשנת 1942. הם גורשו באניות מזוהמות וללא אפשרות לקחת כל רכוש. היהודים פוזרו במספר מחנות סגורים, וב-8 בספטמבר 1944 העבירו הגרמנים לברגן בלזן כ-370 מהיהודים שהיו כלואים באיטליה.

כשאני שואלת על המפגש של אביה עם יהודי לוב, היא מסבירה, שבברגן בלזן

שותפות גורל בברגן בלזן

יש ימים שבהם מתרחש דבר מה בלתי צפוי. יום אחד התרחש אירוע מעין זה, כאשר הגיע שליח עם מעטפה למרכז המורשת של יהדות לוב באור-יהודה. הנמען: אבי פדהצור, ממקימי המוזיאון והאוצר שלו. אבי פתח את המעטפה, וכשהוא ראה את תכולתה, לבו החסיר פעימה. היה זה אלבום מרשים בשם "לואי אשר, רישומי חיים מארץ השימון, ציורים ממחנה הריכוז ברגן בלזן 1944". על האלבום נכתבה הקדשה: "למר אבי פדהצור, זכר לציוריו של אבי ז"ל וזכר לזמנים קשים שעברנו. רחל לבנטל-אשר. חיפה. אפריל 2010."

דינה דנון דאבוש © כל הזכויות שמורות

לואי אשר יהלום של צייר

לואי אשר נולד ב-1885 למשפחה יהודית דתית ענפה שהשתקעה באמסטרדם במאה ה-18. אביו היה סופר סת"ם ומורה לעברית שהנחיל את המסורת היהודית לילדיו. כשרונו של לואי התגלה כבר בהיותו ילד, אך בשל מצוקה כלכלית הוא נאלץ לעבוד מגיל צעיר למחייתו בעבודת כפיים של ליטוש יהלומים, ובזמנו החופשי צייר.

לשאלה, האם למשפחה שורשים בספרד, השיבה רחל, שהמשפחות היהודיות ממוצא ספרדי שהגיעו להולנד היו מבוססות מבחינה כלכלית ובעלי מעמד גבוה בקהילה הרבה יותר מאלו שהגיעו מארצות אשכנז, כמו משפחתה.

לואי נישא ללואיזה לבית ון גלדר, ונולדו להם ארבעה ילדים: אליעזר (1920), פריי (1921), ברי-יששכר (1924) ורחל (1928).

כיצד הגיעו יהודים מהולנד למחנה המוות ברגן בלזן בגרמניה?

הולנד נכבשה במאי 1940, וחיי היהודים הפכו קשים מנשוא. מיד לאחר כניסת הכוחות הגרמנים אל הולנד במאי 1940, הוטלו על היהודים צווים והגבלות.

רחל מספרת שב-20 ביוני 1943, בהיותה בת 15, הוריה, אחותה פריי בת ה-22 והיא, נכלאו במחנה המעבר ווסטרבורק

חן. רחל היא אישה נעימת סבר ובעלת מראה אצילי. בעודה יושבת בעגלת הנכים, "שלפה" עותק מהאלבום של ציורי אביה והראתה לי שני דיוקנאות של יהודים מלוב והשני מטריפולי. "זאת היא הסיבה ששלחתי את האלבום. חשבתי שאולי מי מיהודי לוב יזהה את היהודים האלו". והיא הוסיפה: "כשפדהצור קיבל את האלבום, הוא טלפן אליי, וקשה לתאר את השיחה הנרגשת שהתנהלה בינינו."

ההתרגשות נמשכה עוד דקות ארוכות, כשפדהצור הבין את הסיבה שבגללה רחל שלחה את אלבום הציורים של אביה, למעלה משישים וחמש שנים אחרי שצוירו. בין הציורים היו שני דיוקנאות של יהודים מלוב שהיו כלואים במחנה. מאותו היום עמל פדהצור יחד עם אחרים על הכנת תערוכה של הרישומים שתוצג במרכז המורשת לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה.

נסעתי לחיפה לפגוש את רחל. רחל קיבלה את פניי בבית-האבות "פסגות

החטיפה לאלג'יר

ב-23.7.1968 נתקבלה הודעה על חטיפת מטוס בואינג של אל-על לאלג'יר. ניסים שריג, שכיהן באותם הימים כמנהל תחנת אל-על ברומא, מתאר את הימים הקשים בין חטיפה לשיחרור

תקוה יולרי
לבית נעמן

נסים שריג
(ראשון מימין)
מקבל את
החטופים
בחיבוקים
וריקודים.
אתר "מורשת אל-
על" זאק מירב

הטלוויזיה והעיתונות, ובקושי פילסנו דרך להכניסם הביתה. מוסקולה אשתי וסניורה רג'ינה התחבקו ובכו, וההמולה הייתה רבה. הטייס מעוז פורז ז"ל היה חבול בראשו, כי ירו בו שלושה כדורים, הפצע נראה נורא. הם היו עייפים, מתוחים ומלוכלכים מאוד אחרי ארבעים יום ללא מקלחת.

התכונה בביתנו הייתה רבה. מוסקולה דאגה למגבות, מים חמים, כריכים טעימים ושתייה חמה כדי להעניק להם הרגשה ביתית. כולם בלי יוצא מן הכלל זכו לשיחת טלפון מרגשת עם בני משפחותיהם. רק בתי דורית, שהייתה בת שלוש, בכתה מאוד, כי לא הבינה את ההמולה וההתרגשות הבכי והצחוק שהתערבבו יחד. דבר אחד הטריד אותה - שלא ייקחו את המיטה שלה.

בינתיים חפשתי מסעדה שתסכים לסגור את שעריה בפני כל האורחים האחרים ולפנות את המקום עבורנו בלבד. זה לא היה פשוט, אך בסופו של דבר העלו מאמציי פרי, והלכנו לסעוד יחד.

החטופים היו כל כך עייפים ורצו להגיע הביתה כמה שיותר מהר, ולכן לא התמהמהנו, ומיד לאחר הארוחה לקחנו אותם לשדה התעופה בחזרה הביתה. עם עלייתם למטוס קיבל כל אחד ממני את זר הפרחים ובקבוק היין שקנתה סניורה רג'ינה מבעוד מועד, וספר תנ"ך משר התחבורה משה כרמל.

הייתה זאת חוויה מאוד גדולה עבורנו, מלאה ברגשות עזים.

אני חייב לציין שבכל מסעותיי בעולם כמנהל תחנות אל-על; באתונה, שם הכרתי את אשתי, ברומא, בלונדון, ליסבון ונירובי הייתה אשתי מוסקולה עזר כנגדי. היא תמיד טענה שלמען מדינת ישראל היא מוכנה לעשות הכול.

ומדינות נוספות, שהתאמצו להגיע להסכמה עם החטופים. כך היה במשך ארבעים יום עד ליום שבת 31.8.68 - היום שבו עזבו החטופים את אדמת אלג'יר.

משנדדע לי על שחרור החטופים, מיד שוחחתי עם מנכ"ל אל-על מר מרדכי בן ארי. הוא ביקש, שאארח אותם אצלי בבית ואסר עליהם להתראיין לעיתונות. השמחה והצהלה שאחזה באשתי מוסקולה הייתה ללא גבול. היא התרגשה לראותם, כי היא חוותה יחד אתי את הרגעים הקשים והמתוחים בכל התקופה האחרונה. מוסקולה שלחה את סניורה רג'ינה העובדת הנפלאה שלנו לקנות זר פרחים ובקבוק יין - שי לכל חטוף, ואני יצאתי מיד לשדה התעופה.

בינתיים עלו על הטיסה לרומא מישראל מרדכי בן-ארי ושר התחבורה דאז משה כרמל. באלג'יר נחתו אנשי הצלב האדום, השגריר האיטלקי, נציג ממשלת אלג'יר ונציגי צרפת על מנת לשחרר את החטופים. מטוס של אלג'יר יצא עם החטופים מאלג'יר לרומא. חרושת השמועות נפוצה לכל עבר. עיתונאים זרים עטו על המטוס ובקשו לראיין את החטופים. גם עיתונאים ישראלים היו שם: אורי דן ממערב וישעיהו בן פורת מידיעות אחרונות, הם היחידים שהורשו להתארח בביתנו יחד עם החטופים, אבל נאסר עליהם לדבר אתם.

המטוס נחת. סגני, דני קסטן ז"ל, ואני נסענו במיניבוס עד כבש המטוס. בדרת החטופים מהמטוס רצנו וחיבקנו אותם בדמעות ויצאנו אתם במחול. ההרגשה הייתה נפלאה, מעודי לא התרגשתי כך, עיני דמעו, וקולי נשנק. מי שלא ראה שמחה זו, לא ראה שמחה מימיו. העלינו אותם על המיניבוס ונסענו אל ביתי. כשהתקרבו אל הבית, צבאו עליו צוותי

אווירה קסומה ומיוחדת יש בביתם הנאה של מוסקולה ונסים שריג לבית זרוג. בהסבה לשולחן עמוס כיבוד, נסבה שיחה נוסטלגית על חטיפת מטוס אל-על העמוס בנוסעים לאלג'יר, אירוע היסטורי דרמטי שחווה הזוג שריג ברומא שבאיטליה. נסים מספר בהתרגשות את סיפור ארבעים ימי החטיפה של נוסעי וצוות מטוס אל-על לאלג'יר, ארבעים יום של חרדה וציפייה:

"בערב 23.7.1968, עמד לצאת לדרכו מטוס 'אל-על' 707 משדה התעופה 'פיומיצינו' ברומא לישראל. באותו ערב הגיע אחי יהודה לביקור מישראל. הוא נכנס למשרד, ואני ביקשתי ממנו שימתין כמה דקות לפני שנצא הביתה. הייתה זאת כמעט שעת חצות, כשעזבנו לכיוון הבית. סגני דני קסטן נשאר לעוד כמה סידורים במשרד.

כשאחי ואני פסענו לעבר הרכב התקבלה הודעה בביפר שלי ממגדל הפיקוח. וכך היה נוסח הידיעה: 'מטוס בואינג 707 של חברת 'אל-על' מרומא לישראל נחטף וכנראה בדרכו לאלג'יר'. קפאתי על מקומי. ידיעה נוספת נשמעה מהביפר: 'חמישה או ששה מחבלים מהחזית לשחרור פלשתין חטפו את המטוס'. ידעתי שעל הטיסה הזו נמצאים ארבעה טייסים, שניים מהם טייסי קרב של חיל-האוויר הטייס מעוז פורז ז"ל, שלימים נפל במלחמת יום הכיפורים (בנו, ניר פורז ז"ל, סרן בסירת מטכ"ל, נפל בעת מילוי תפקידו בחילוץ החטוף נחשון וקסמן), והטייס חנוך סלפאק, מטייסי הקרב המעולים בחיל האוויר, שהפיל בקרבות אויר במלחמת ששת הימים מטוסים סוריים רבים בכנרת.

המחשבות מהדהדות ורצות במוחי, ואני לא מאבד זמן. מיד הודעתי על כך לשגריר ישראל באיטליה ולמנכ"ל 'אל-על' דאז מרדכי בן-ארי בישראל.

בהתקבל הידיעה על החטיפה, מיד פעלה ממשלת ישראל עם כל גורמי החוץ לטפל בנושא. הלחץ גבר כשמענו על הפרדה בין החטופים: כל הנוסעים הזרים הועלו על מטוס 'אליטליה' והוטסו לישראל, ורק הישראלים נשארו באלג'יר. במוחי חזרו המחזות הנוראיים של ימי השואה על הפרדה בין היהודים, ניסיון שאותו חוויתי בילדותי במלחמת העולם השנייה בלבד.

בשבת בבוקר 27.7.68, התערבותה של צרפת נושאת פרי. החטופים משחררים את הנשים, הדיילות והילדים. הם מועלים על מטוס 'סוויסאייר' של צרפת לז'נבה. השמחה אינה שלמה. שבעת אנשי הצוות וחמישה גברים ישראלים נשארו עדיין באלג'יר.

המתח עלה מרגע לרגע עם התגברות המאמצים הקדחתניים של ישראל עם האו"ם

אחיה ברי-יששכר שהיה כבר בישראל? ועוד שאלות רבות רציתי לשאול.

קץ

"היא נפטרה היום. כן, היא הייתה מאושפזת בבית-החולים במשך שבועיים", הייתה התשובה מהעבר השני של הקו אחרי אינספור ניסיונות להשיגה.

כאב חד פילח את לבי. אף שהייתה מרותקת לכיסא גלגלים וסבלה ממחלות, היא נראתה לי אישה נצחית. אחרי הלם הראשוני מצאתי נחמה פורתא בזכות שנפלה בחלקי להספיק לפגוש אישה עם תעצומות נפש ששבעים שנה מתוך שמונים וחמש שנותיה חיה בצל התופת של ברגז בלזן ויכלה לה.

יהי זכרה של רחל לבנטל-אשר ברוך!!!

החזיתות (המערבית והמזרחית), והותקפה ללא הרף מהאוויר על ידי כוחות הברי. רכבת זאת נקראה "הרכבת האבודה", כיוון שלא הגיעה ליעדה. ארבעה ימים לפני שהצבא האדום שחרר את הרכבת, נפטר אשר מאפיסת כוחות ונקבר בקבר אחים על יד פסי הרכבת בעיירה סשיפקאו.

משחזרת רחל: "הצבא האדום ריכז את הנוסעים ששחררו מהרכבת בבתיים של המקומיים, ואת התשושים שלא עמד להם הכוח להמשיך, כמונו, העבירו למחנה של צרפיים נטושים בעיירה בשם טרביץ. אחי אחי אלעזר ואחותי פריי היו תשושים, ואני הייתי חולת שחפת. שהינו שם כשבוע שבועיים, משם שלחו אותנו באמבולנסים לבתי חולים."

רחל מפסיקה לדבר. אחרי דקה של דממה היא ממשיכה: "באו כמה אמבולנסים לאסוף אותנו. מסיבה כלשהי, אלעזר שאל אותי, אם אני מוכנה לעלות על האמבולנס הבא. הסכמתי. ואז הסתבר שהאמבולנס עליו עלינו נסע לכיוון אחר - לעיירה ריזה. לא ראיתי יותר לא את אחי ולא את אחי". האם לואיזה והאח אלעזר אושפזו בבית-חולים באנטהובן שבהולנד. האם נפטרה שם אחרי כעשרה ימים, והאח אלעזר שכב חולה בבית-החולים במשך כחודש וחצי ונפטר. רחל מסכמת: "הם לא זכו לחזור לאמסטרדם."

היו לי עוד הרבה שאלות לרחל, שהמרקזית שבהן; איך היא המשיכה מהנקודה המצררת הזו של הניתוק האכזרי והלא צפוי? חשתי בקושי של רחל להמשיך ולדבר. הצעתי להפסיק בנקודה זאת, ושבזמן הקרוב ביותר היא תשלים את סיפורה.

עזבתי את רחל בהרגשה כבדה בשל הסיפור מלא היגון מחד גיסא, ובהערכה רבה את תעצומות הנפש שנדרשו לה להמשיך את חייה מאידך גיסא. הייתי סקרנית לשמוע את המשך הסיפור מאז נותרה רחל בודדה באמבולנס. איך היא בסופו של דבר פגשה את אחותה פריי? איך ומתי עלתה לארץ, ואיך היה המפגש עם

במדויק". גם מאוסף עדויות של יהודים מלוב שניצלו משם המובאות בספר "יהודי לוב בשואה" מאת ההיסטוריון יעקב חג'י-לילוף, עולה אותה תמונה קשה.

בסוף שנת 1944 תש כוחו של אשר, והוא לא יכול עוד לצייר כי "החיים במחנה היו זועתיים, ממש לא אנושיים", אומרת רחל ומוסיפה שרוחו היהודית של אביה נשארה איתנה: "גם בימים הקשים והאכזריים של השואה המשיך לשמור על מצווה קלה כחמורה והעדיף להשתמש במעט המים לשתייה שקיבל לצורך קיום מצוות נטילת ידיים."

מוות בייסורים ברכבת האבודה

ימים אחדים בלבד לפני שחרור ברגז בלזן על ידי צבאות בעלות הברית, נשלחו רחל, אביה, אמה, אחיה ואחותה ברכבת עם עוד 2,500 אסירים למקום בלתי ידוע, בלי מזון ובלי מים. הרכבת נעה במשך כשבועיים כמו רכבת שדים, מתחנה לתחנה בין שתי

"שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אִמְךָ. כִּי, לְוַיֵּת חֹן הַם לְרֵאשִׁיךָ"; משלי א', ח-ט'; "אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותך", משלי כ"ב, כ"ח; "זהירו במנהג אבותיכם בידכם", מסכת ביצה ד' ע"ב; "מנהג ישראל, תורה הוא" ש"ע ע"ד סי' שע"ו ד'; "מנהג מבטל הלכה" מסכת בבא מציעא פרק ז' הלכה א'; "מנהג אבותינו בידנו עירובין" לעולם אל ישנה אדם מן המנהג", מסכת בבא מציעא פ"ו, ב'

דוד ארביב
קושאנה

מנהג אבות מוזכר בתלמוד בהקשר של מנהג המקום: כאשר אנשי עיר מסוימת רצו לשנות ממנהג העיר הקדמון, אסר זאת עליהם רבי יוחנן ואמר: "כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר 'שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אִמְךָ' מפשטות דברי התלמוד נראה שמקור התוקף של המנהגים הוא מדברי קבלה, שכן הסתמכו על הפסוק במשלי, ואכן, כך נראה שהבינו הרבה פוסקים.

היסטוריה של מנהגים

יאמר, שלמרות הכול שמרו על הגחלת, ולא נשתכחה התפילה. בטוחני שגם תפילת העמידה של חול בערב שבת התקבלה בהבנה אצל כיסא הכבוד.

כאמור, בשנת 1551 תורכיה כבשה את לוב מידי המלטים, ותמו ימי גזירות השמד. היהודים החלו לחזור לעיר טריפולי והמשיכו להתפלל, כפי שחשבו שצריך להיות, ערבית של חול בערב שבת. כחמש שנים לאחר מכן עבר דרך לוב בדרכו לארץ ישראל הרב שמעון לביא זצ"ל (כילד היה בין מגורשי ספרד). בהגיעו לטריפולי נוכח לדעת שיהודי לוב ששרדו את גזירות השמד אינם יודעים הלכה. הוא החליט להישאר בלוב ולהרביץ תורה בבני הקהילה. הרב לביא תיקן תקנות רבות וביניהן התקנה שעל שליח הציבור לקרוא את ה"עמידה" של ערב שבת בקול כדי להבטיח שכל המתפללים "מיישרים קו" עם החזן, וכדי שלא יטעו חלילה בקריאת עמידה של חול. ומאז ועד היום זה כ-450 שנה - תקנה זאת השתמרה.

לדאבוני, רבים מצעירי העדה ילידי הארץ הלומדים במסגרת דתית של עדות אחרות, סופגים ממוריהם אמירות המייחסות לרבני לוב חוסר הבנה ואי יכולת ראויה לפסוק הלכה. צעירים אלה מותחים ביקורת על מנהגים שהנהיגו רבנינו. הם מאמצים מנהגי עדות אחרות ועומדים על כך שיש לבטל קריאת ה"עמידה" של ערב שבת בקול, בטענה שהמנהג נבקע כי באותם הימים רבים מיהודי לוב היו אנאלפביתים, היה מחסור בסידורים, והתאורה בבית-הכנסת הייתה חלשה. בכך הם נותנים יד לביזוי רבני לוב בדברים חסרי שחר העובדה שבאותם הימים ה"עמידה" של ערב יום חול נאמרה על ידי החזן בשקט מוכיחה שתקנה זאת לא נבקעה עבור האנאלפביתים, לא עקב מחסור בסידורי תפילה, ולא עקב מחסור בתאורה, כפי שחושבים צעירי הקהילה דהיום מתוך חשיבה שטחית ולא מעמיקה, אלא רק בשל מה שמסופר לעיל. אילו מנהג זה לא היה נשמר, רבים מאתנו לא היו נחשפים להיסטוריה של יהודי לוב מלפני 500 שנה.

רבים בחברה הישראלית ממעיטים בחשיבות תרבותנו הלוּבית ומצמצמים אותה ל"מפרום" וה"חריימה". לדאבוני הלב, גם בני העדה נוטים להבליט את תרבותנו הקולנירית בתקשורת, ולא מזכירים את הלכידות המשפחתית, את החינוך לנימוסים והליכות, ושורה ארוכה של ערכים חשובים האופייניים כל כך לקהילה היפה שלנו.

רועה. מוסדות הדת, כולל בתי הדין הרבניים, חדלו מלהתקיים. פסקו לימודי קודש, רבנים ודיינים ירדו למחתרת. במשך 41 שנות שלטון הספרדים והמלטים חלה נסיגה גדולה בידע של הציבור בנושא לימודי הקודש. אלו שידעו את סדר התפילות הלכו לעולמם (תוחלת החיים באותם ימים הייתה נמוכה, ורבים לא הגיעו לשנתם ה-40 וה-50).

בשנת 1551 כבשו התורכים את לוב ושחררו את היהודים מעולם של הספרדים והמלטים. השורדים מבני הקהילה שמעו מהם לימודי דת, שמרו את זכרו מובת אבא מבלי לדעת את ההבדל בין תפילת ערבית של חול לתפילת ערבית של שבת. גם בערב שבת התפללו ערבית של חול. לזכותם

ה"מופלטה", בעוד שרבי ישראל בן אליעזר, הידוע יותר בכינויו הבעל שם טוב, אמר על הרב חיים בן עטר המרוקאי שיש לו ניצוץ של משיח.

לדאבוני הלב, גם בני העדה נוטים להבליט את תרבותנו הקולנירית בראיונות בטלוויזיה או בתכניות מספרי הסיפורים, ולא מזכירים את הלכידות המשפחתית, כפי שדיבר עליה עוזי ברעם בעיתון "ישראל היום" ואשר נחום גלבוע (נחצ'ה) הביא לפרסום בבלוב מס' 7. כמו כן, אין מציינים את החינוך לנימוסים והליכות, את תרבות הספורט והתיאטרון, ושורה ארוכה של ערכים חשובים האופייניים כל כך לקהילה היפה שלנו.

אין לערטל את הקהילה ממנהגיה! הדורשים לבטל מנהגים שאינם סותרים את ההלכה, ודאי לא שמעו על סיפור ההתרחשויות שגרמו לקביעת מנהג זה, ולכן אינם מכירים בחשיבות ההיסטורית שלו.

רבני לוב חיברו ספרי הלכה רבים, חלקם יצאו לדפוס, וחלקם נשארו ככתבי יד. עם בואם של יהודי לוב לישראל רוב הספרים וכתבי היד הופקדו במכוני מחקר ובמוסדות המדינה אשר אצרו אותם לצורך מחקר ולקהילה שלנו נותרו המפרום והחריימה להתהדר בהם.

בשנים האחרונות חלה התעוררות בתחום המחקר. בני הקהילה חוקרים את תולדותיהם, קורותיהם ומורשתם המפוארת ועתיקת היומין של יהודי לוב. אני מקווה שמחקרים אלו יובילו אותם אל הספרים וכתבי היד השמורים במוסדות המחקר, שם לבטח ימצאו את הנימוקים שעליהם ביססו רבנינו את החלטתם לשימור המנהג החשוב של קריאת החזן את תפילת "עמידה" של ערב שבת בקול.

אין לערטל את הקהילה ממנהגיה! הדורשים לבטל מנהגים שאינם סותרים את ההלכה, ודאי לא שמעו על סיפור ההתרחשויות שגרמו לקביעת מנהג זה, ולכן אינם מכירים בחשיבות ההיסטורית שלו. אני חושש שאם נבטל מנהג אחד, ידרשו לבטל מנהגים נוספים כמו קריאת "ואברהם זקן" מספר תורה, הזזת הפיוט "יום מעמד סיני" ממקומו הנוכחי ועוד. זה יחסר לי מאוד, ואחוש בגידה ברבנינו הקדושים אשר אחזו במנהג במשך כ-450 שנה. שמות הרבנים מופיעים בדפיו האחרונים של סידור התפילה של יום הכיפורים.

שאלו יהודי חכם, מי הוא יהודי? ענה: זה שנכדו עדיין יהודי. ואני אומר על אותו משקל: מי הוא לובי? זה שנכדו ממשיך לשמור על מנהגי יהודי לוב.

כל המידע על המנהגים וההיסטוריה המוזכרת במאמר לקוחים מספרו העשיר של יעקב חג'י לילוף "תולדות יהודי לוב".

"גם כי אלך

בגיא צלמוות"

מאת: יוסף בן דוד ג'אן הי"ו

ברגשות קשים נאלץ אנוכי להאזין לשיחות הטלפון הרבות המגיעות למעוני ומגלות את אוזני כי ישנם אנשים אשר ממעיטים בערך או אף מכחישים את שואת יהודי לוב בריש גלי.

זמן רב בחיים, והיא נקברה בקבר משותף עם אדם בוגר שנפטר באותו יום... באולם שהיה יכול להכיל בקושי 100 איש דחסו לתוכו 400 איש... את הגברים לקחו למחרת היום לעבודות פרך משעה 6 בבוקר עד שקיעת החמה, ומסביב שמרו עליהם חיילים איטלקים מהפלוגה הפשיסטית. כל אחד מהם אחז בידו מקל או שוט כדי לזרז את המפגרים בעבודה. כל אדם במחנה קיבל חצי לחמניה עשויה מקמח תירס שלרוב הייתה מלאה תולעים. כל שבוע קיבל כל אדם 50 גרם שמן, 50 גרם קמח ו-30 גרם סוכר. היו כאלה שהביאו אתם בגדים, ובשל הרעב החליפו את בגדיהם תמורת מזון עם ערבים שבאו והסתודדו סביב לגדרות המחנה".

זוהי רק דוגמה אחת קטנה לסבלם של העצורים במחנה הריכוז ג'אדו.

טראומה זוועתית נוספת חוו כלואי המחנה כאשר אספו אותם במרכז המחנה, כיוונו אליהם מסביב מכוונת ירייה והודיעו להם להתכונן למותם כאשר תגיע בזמן בכייה הוראה טלפונית על כך הכלואים, תוך בכייה קורעת לב, תחנונים ותפילות - ציפו למותם.

קשה לי מאוד בתגובה קצרה זאת להרחיב בתיאור כל הזוועות שהיו נחלת כלואי המחנה ג'אדו, במה שנעשה במחנות אחרים בלוב ובתיאור אלו שהוגלו לברגן בלזן. וההרס העצום שספגו הבתים והרכוש מפאת ההפצצות המסיביות, שגם הן גבו קרבנות רבים מקרב יהודי לוב.

זוהי בפירוט שואה מפאת זאת שכ-620 יהודי קרינאיקה, מהם 520 יהודי העיר בנגאזי, נספו במחנה הריכוז בג'אדו. וזאת יש לדעת כי אילו לא מתו היהודים באירופה במחנות המוות ורק היו סובלים אזי לא היה נאמר כי הייתה שואה באירופה, דהיינו עצם המוות ההמוני הוא השואה ועיקר הפגיעה ביהודי לוב היה המוות ההמוני.

אינני מאחל לאף אדם באשר הוא להיכנס להגדרה "ניצול שואה" ממחנה הריכוז האיום ג'אדו אשר בלוב, אשר ליתר דיוק אמור הוא להיקרא מחנה המוות ג'אדו.

כבן לניצול שואה ממחנה הריכוז ג'אדו אשר בלוב, עד אנוכי לתלואים, לסייטים ולפגעים הן הגופניים והן הנפשיים אשר חווה אבא יום יום כתוצאה משהותו במחנה הריכוז כנער בגיל 14-13. זמן רב לא יכול לדבר על אשר עוללו לו במחנה, אולם במאמצים כבירים הצלחתי אט אט לשכנעו לעלות על הכתב תוך דמעות ובכי רב ולו במעט מזער מהתקופה האיומה אשר עברה עליו ועל אביו ר' יוסף ג'יעאן ראב"ד בנגאזי זצ"ל ובני משפחתו.

הוא תיאר את התנאים המחפירים וההשפלה במחנה ואת הרעב אשר סבלו שם, כאשר הסתובב הוא ברחבי המחנה וזעק כי רעב הוא, מאחר שמפקדי המחנה בהוראת השלטונות הקציבו לכל נפש רק מנת לחם תירס זעומה ומעופשת ליום. המוות ארב על כל צעד ושעל במחנה ועשה שמות בתושבי המחנה כתוצאה ממחלת טיפוס הכינים. כפסע זעיר היה בין אבא לבין מותו במחנה מפאת מחלת הטיפוס אשר פגעה בו, ובדרך נס ניצל.

רק המעטים שהצליחו להביא אתם מעט כסף היו יכולים לקנות מעט מצרכים מהערבים מסביב לגדר בימים הראשונים במחנה. גם את המזון משלוש משאיות המזון שנשלחו מטרפולי נאלצו תושבי המחנה לקנות, ומי שלא היה בידו כסף - לא קיבל מזון. כך חזרו בחזרה לטרפולי שתי משאיות מלאות מזון והשאירו את תושבי המחנה לרעוב. בעיית הרעב החריפה כאשר אזלו בקרב הכלואים מזומנים או פרטי לבוש וחפצים ברי החלפה. בתקופת המאסר במחנה נולדו עשרים ילדים אך רובם מתו.

דוגמה קטנה אחת מני רבות לסבלם של העצורים בג'אדו לקוחה מתוך עדותו של י' עדדוש הכותב בספר "מגלות עתיקה לישראל המתחדשת":

"נלקחתי למחנה ג'אדו מספר חודשים לאחר נישואי כשאשתי בהריון. לאחר מספר חודשים ילדה בת, וכמוכן שהתנאים גרמו לכך שהתינוקת לא החזיקה מעמד

טקס הסרת הלוט מעל האנדרטה באתר ההנצחה בתל חדיד

מאת: מתי גילעד

שולחנות וספסלים לרווחת הנופשים. האתר עומד לרשותכם ואתם מוזמנים לבקר, לנפוש ולהנות עם משפחותיכם במקום הפסטורלי והמדהים ביופיו.

האנדרטה להנצחת בני הקהילה קורבנות הפרעות והשוואה, והנופלים במלחמות ישראל שהוקמה ביער יהודי לוב אשר ביער בן שמן (ליד מצפה חדיד) כבר עומדת על תילה.

האנדרטה שעוצבה על ידי האומן דניאל קיש מעוצבת בצורת מגן דוד מבטאת את הציונות שהייתה בלוב ואת הקשר העמוק של קהיליית לוב עם ישראל בעבר בהווה ובעתיד. ההסבר שנוסח על ידי יעקב חגוי לילוף מתורגם גם לאנגלית ולאיטלקית.

האנדרטה שהוקמה בתמיכת הקרן הקיימת לישראל, המשרד לאזרחים ותיקים, בעזרת תרומתם האדיבה של בני העדה החיים ברומא ומתרומתו הנכבדה של מר יצחק תשובה נחנכה ביום שלישי ה- 13.8.2013 בטקס הסרת הלוט מעל האנדרטה באתר ההנצחה. הטקס המרשים נערך בהשתתפות אנשי ציבור בני הקהילה ואורחים רבים.

באתר ההנצחה עתידים להתקיים אי"ה כל טקסי הזיכרון וההנצחה שמקיים הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב במהלך השנה. בימים אלו תמו ונשלמו כל עבודות התשתית והבנייה והאתר מוכן ומזומן לקליטת מבקרים. האתר מצטיין בנגישות מלאה לאנשים עם מוגבלויות, הוקם גם חניון רחב ידיים ושבילים סלולים להליכה נוחה. באתר מקומות ישיבה מסודרים עם

מימין לשמאל: משה דאבוש חבר דירקטוריון קק"ל, אפי שטנצלר יו"ר קק"ל, ח"כ הרב יצחק כהן, מאיר כחלון יו"ר הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב ואהרון אזולאי מנכ"ל משרד אזרחים ותיקים

מבקרים במרכז המורשת

ביקור הנהלת יצי"ר רמת גן במוזיאון במרכז המורשת

הרב הראשי של רומא ריקרדו די-סני במרכז המורשת. נובמבר 2014

כנס עת שערי רצון

מאת: דינה דנון-דאבוש

בנוסף לכל הפעילויות במלון, יצאו משתתפי הכנס לאמירת סליחות בכותל בחצות הלילה וכן לסיור בשוק מחנה יהודה העשיר והצבעוני.

פאנל מספרי סיפורים בהנחיית דינה דנון-דאבוש נפתח באנקדוטות מחוויותיה היא ומביקוריה בבתיים של משפחות לוביות שתעדה.

בפאנל השתתפו: גלסניה דבש, שסיפרה על הצלת ספרי התורה מסלאת אל-מאלטי (בית-הכנסת אלמלטי) שבטרפולי בימי מלחמת ששת הימים ב-1967. יצחק בוכבזה ריגש בתיאור החיים במעברת סקיה, היא אור-יהודה. רבים מהקהל הכירו את התיאורים והתרפקו על העבר. רפאל נחום (נקוציה), אביה של אסנת ביטון שלנו, סיפר על העלאת עדר הכבשים הגדול מלוב לישראל ברישיון מיוחד שהתקבל מב-גוריון.

ביום אחרון נערך ביקור באתר ההנצחה ביער יהודי לוב שביער בן-שמן.

הכנס היה הזדמנות פז לחוש את בית ההורים, הן בשל השפה, הן בשל האופי המיוחד של המבוגרים יראי השמים ותמימי הדרך, וכן בשל המופעים בניחוח יהודי לוב.

ארבעה זרות בכנס בירושלים

הכנס השנתי "עת שערי רצון" המתקיים בחודש הרחמים והסליחות נערך השנה במלון ליאונרדו בירושלים.

את הכנס ערך הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב בשיתוף המשרד לאזרחים ותיקים, משרד התרבות והספורט ומרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל.

ביום הראשון נערך גם סיור מודרך בגבעת התחמושת, שכלל הרצאה וצפייה בסרטון המתאר את הקרב על ירושלים במלחמת ששת הימים.

מאיר כחלון, יו"ר הארגון, פתח את הכנס ובמהלכו הרצה על הזכויות החדשות לניצולי השואה. במהלך הכנס הוא הקדיש זמן רב להקשבה לניצולים.

בכל ערב נערכה הופעה של אמנים מבני הקהילה: מקהלת "פרחי לבלוב" משדה עזיה פתחה בפיוטים, הזמרת ליאורה פדלון הפליאה לשיר שירי ארץ ישראל ושירי שמחות מבית אימא ואבא. קובי ראובן הלהיב והרקיד את הקהל, ואחריו הופיע הבדרן יוסף מימון. רועי וגיא זוארץ הרעיזו את הלבבות בפיוטים מבית אבא מלוב ובפיוטים מבית אימא בלדינו.

באחד הימים הגיעה הגב' אורית אזרח לפגישה במרכז המורשת באור-יהודה במטרה לקדם שיתוף פעולה אתה בתחום עיסוקה.

במהלך הפגישה מסרתי לה את חוברת לבלוב מס' 16, שבה התפרסמה כתבה שלי על יונה פדאצור ז"ל - לוחם מחתרת בתקופה של המדינה שבדרך תחת השלטון הבריטי.

הכתבה נענה ללבה של אורית, העוסקת בתחום היצירה במוזיקה, והיא ישרה וכתבה שיר מרגש בעקבות מה שקראה.

במספר מועט של מילים היא הצליחה לבטא את הכאב שבסיפור.

משה (זיגי) זיגדון

מה היה

מילים ולחן: אורית אזרח

מתעקשת עם הכתם מעל יגית כביסה זיכרון שלא נמחק כשהרימה את ראשה הוא עמד שם ממולה והחזיר את השנים היא נפלה לזרועותיו הם בוכים ובוכים

על ימים בין סורגים על החושך האיבה השמים לא נראים ואין סימן מהאדמה מלטפת את ראשו העיניים השתיקה גלה לי מה היה ספר לי מה היה מה היה שם מה היה

אל תשאליני מה היה, אל תחזירי את אתמול, תני לי מים תני לי חום, אתגבר כבר על הכול

לא ידעתי אהבה עד שבאו הילדים וזרכם חזרו אליי נעוריי האבודים הנדודים ארזו סודות כבר יכולתי להכול לא לבני אהבתי הטמון עכשיו בחול לא לבני בחול

אל תשאליני מה היה, אל תחזירי את אתמול, תני לי לעצום עיניים, אין בי כוח עוד לשכול

סדר ט"ו בשבט
מאת: דבורה טבול

בניינה המפוארים של העיר אור-יהודה. זכות גדולה עומדת לו לנחצ'ה, חברנו היקר שזכה במו ידיו להפריח שממות ולגדל כרם ענבים על אותה האדמה שבה פקד יהושע: "שמש בגבעון דום..." - חבל לכיש. בנימין דורון שיתף אותנו בסיפור עלייתו

אמצע עם עליית הנער והיקלטותו בקיבוץ בנגב. עד היום מדהדת באוזניו שירת החברים אז: "אדמה אדמת", "שורו הביטו וראו" ועוד.

אבי פדהצור הקריא את ברכת נשיא המדינה לקהיליית עולי לוב. דברי הנשיא מילאו את לבבותיהם של המשתתפים בגאווה ושמחה.

זאת היא ההזדמנות להודות למאיר כחלון, יו"ר הארגון, לאסנת, לאבי פדהצור ולכל המתנדבים היקרים על שיתוף הפעולה ותרומתם החשובה והייחודית להצלחת האירוע.

לא נותר לנו אלא לאמץ לנו את ברכתו של הרב סעדה למשתתפי הסדר של ט"ו בשבט - להמשיך הלאה ולגדול. אמן - כן יהי רצון.

השירה בנגינה על הפסנתר והאקורדיון, והסדר תובל בשירי ארץ ישראל האהובים. הרב סעדה כיבד אותנו בנוכחותו, בירך על היין וחלק אתנו את שמחתו בנטיעותיו ואת חיבתו לבני העדה והתרשמותו העמוקה מהם, על שידיהם מלאות במעשים טובים. הרב בירך את ראש העירייה ה"טרי" של הרצליה - מר משה פדלון, הלא הוא אחיו של אבי פדהצור שלנו. אכן גאווה וכבוד. "כי האדם עץ השדה" - על פי פסוק זה השווה מיכאל גורן את הדאגה לגדילתו הזקופה של העץ בעזרת הסמוכה המוצמדת לו - לחינוך הילד על מנת שיגדל בדקיפות קומה, כמו העץ, כבן תורה ולדרך ארץ.

מאיר שיבח בדבריו את פועלה המבורך של הקהילה בארץ לאורך שנים ואת תרומתה החשובה לקידום מוסדותיה בכל תחומי העשייה, כגון כלכלה, צבא וביטחון.

מאיר ציין את ההכרה של יהודי לוב כניצולי שואה ובישר על אישור ועדת השרים לענייני חקיקה את הצעת החוק של ח"כ שמעון אוהיון "לציון יום הפליטות היהודיות מארצות ערב". על פי ההצעה, ב-30 בנובמבר, מדי שנה, יצוין בכנסת, במוסדות הלימוד ובנציגויות ישראל בחו"ל יום זכויות הפליטים היהודים אשר נעקרו, גורשו או ברחו מארצות ערב.

הגב' רינה הלחמי, האימא של הקהילה, העלתה את זיכרונותיה מימי הפרדסים של כפר סקיה, שעליהם מתנוססים היום

מתנדבי בית המורשת חגגו את "סדר ט"ו בשבט" במרכז המורשת. הרעיון שהגיבו זיגי ואנוכי לפני כשלוש שנים זכה להיענות יפה. הסדר הראשון, שעבר בהצלחה מרובה הניח את הקווים המאפיינים והמיוחדים לערב זה והפך אותו למסורת. אסנת ביטון, מזכירת הארגון, עמלה על ארגון אולם עטור בירק ופרחים. השולחנות שאותם עיצבה בטעם משובח, היו גדושים בכיבוד עשיר בפירותיה היפים של ארץ ישראל, ובקבוקי יין לבן ויין אדום מילאו את שולחן הסדר.

בסיוע הנהלת הארגון ובשיתוף המתנדבים שהפליאו להכין מטעמים ביתיים, דאגה אסנת היקרה לארוחת ערב טעימה במיוחד. למשתתפים חולקו 'הגדה' מעוטרת של "סדר ט"ו בשבט", ובה סיפור הסדר, ברכות על היין והפירות ושירי ארץ ישראל.

אירוע ט"ו בשבט היה לערב גיבוש

למתנדבים הפעילים במרכז המורשת ולהזדמנות נהדרת לשבת בצוותא לשיח, לברך ולאכול אוכל משובח.

את הערב הנחה זיגי ברוב טעם וחן. זיגי דאג לכבד ולשתף את הנוכחים בקריאת קטעים מההגדה. ידידנו משה ליווה את

ראש חודש לבנאת'
מאת: מתי גילעד

כמדי שנה, בערב ראש חודש טבת, אנו נוהגים לציין את ראש חודש לבנאת'. השנה התקיים האירוע המסורתי ברוב פאר והדר בהיכל התרבות שבאור-יהודה. לאחר מפגש חברים מרגש התכנסו כולם באולם ההיכל לצלילי הזמר של בני בארדא ולהקתו שהנעימו בשירים האהובים שהלהיבו את הקהל.

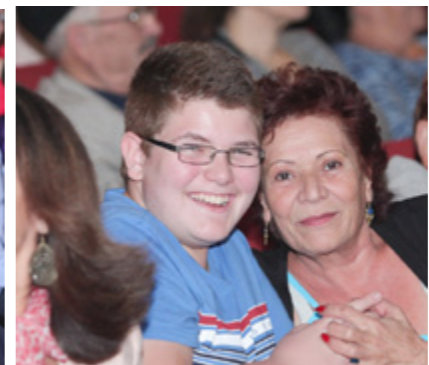
דינה דנון, מנחת הערב, פתחה את האירוע והזמינה את ד"ר יצחק בן גד להדליק את נרות החנוכה. ד"ר בן גד בירך על הנרות בקול ערב בניגון מוכר ואהוב מבית אבא.

מר אהרון אזולאי מהמשרד לאזרחים ותיקים סיכם את פעילות משרדו וציין את שיתוף הפעולה המעולה המתקיים עם הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב. אחריו עלה מר מאיר כחלון, יו"ר הארגון, ובירך את מר אזולאי בהצלחה ובמשך פעילות פורייה עם סיום תפקידו במשרד לאזרחים ותיקים. ח"כ גילה גמליאל אמרה דברי ברכה והערכה על פעילות הארגון העולמי למען בני הקהילה.

תקווה יולזרי העשירה את הקהל בדברים של טעם על מקור החג, וסיפרה על הנשים הגיבורות שאותן אנו מנציחים בחגיגות ראש חודש לבנאת'.

לאחר הפסקה קלה של ספינג' מסורתי, נצפתה הצגה חדשה של אסתר דגן ויהודית אנושי, והקהל לא ידע את נפשו מרוב צחוק. המופע החדש הציג רצף של אירועים המבטאים את פער הדורות ואת תפיסות העולם השונות כל כך בין אם לבת ובין סבתא לנכדה. בין סצנה אחת לאחרת עלה הזמר בני בארדא ותיבל את האווירה בשירים מעוררי שמחה.

הערב היה רצוף בהנאה, בהחלט ערב בלתי נשכח.

ברכות חמות לילדינו היקרים

ליו"ר הארגון העולמי מאיר כחלון ולרעייתו מלכה להולדת הנין עומר בנם של הנכד נייר ורעייתו ג'ואנה

לאבי ושוש פדהצור להולדת הנכדה

ליעקב ומלכה חגגי לילוף להולדת הנין

לבנימין דורון בהגיע הנכדה לגיל מצוות

לגב' גלסניה דבש להולדת הנכד

לגב' נילי זרוק להולדת הנכדים

לדודו חסון ורעייתו להולדת הנכדים

הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב מברך את המשורר והפרופסור יוסי גמזו על קבלת פרס אקו"ם למפעל חיים

יוסי גמזו העשיר את הזמר העברי בשירים אהובים כמו "סימן שאתה צעיר", "איפה הן הבחורות ההן", "סתם יום של חול", "אילו כל האוהבים", "מה הוא עושה לה", "זוהי יפוי", "הכותל", "ירושלים האחרת" והרשימה עוד ארוכה. הפואמה "משה לוב" שכתב בשנת 2011 על הפרעות של החון מוסלמי על יהודי לוב בשנים 1945-1948 ראויה להערכה ולתודה רבה. המשך להעשיר אותנו ביצירותיך הנפלאות - כח לחי!

חבל על דאבדין ולא משתכחין

למשפחת חדד במותו הפתאומי של ניסים חדד ז"ל יהי זכרו ברוך	למשפחת גואטה-מנסור במות רחל (גואטה) מנסור ע"ה - יהי זכרה ברוך	למשפחת מימון במות האם לידיה מימון ע"ה יהי זכרה ברוך	למשפחת בניוטה במות רובין חי בניוטה ז"ל מבית כנסת "דקר" בנתניה	לד"ר יצחק בן גד ולמשפחת אורג-מכלוף במות האב האח שלמה מכלוף אורג ז"ל יהי זכרו ברוך
--	--	--	--	--

מן השמים תנוחמו ולא תוסיפו לדאבה עוד

סיור במוזיאון ארצות המקרא

הצוות החינוכי של מוזיאון יהדות לוב יחד עם קבוצת מתנדבים של מרכז המורשת יצאו ליום גיבוש וסיור לימודי בתערוכת "ספר הספרים" שבמוזיאון ארצות המקרא בירושלים.

בתערוכה מוצגים נדירים שנראים לראשונה בישראל, מהמגילות מימי בית שני דרך כתבי יד ועד ספרי תנ"ך מודפסים, ביניהם התנ"ך של הנרי השמיני, תרגום השבעים, תנ"ך גוטנברג, התנ"ך המודפס הראשון, וספרים בני המאה ה-19 ודרכם מסופר סיפור התפתחות הטקסט התנ"כי.

לאחר הסיור במוזיאון המשיכו המבקרים לארוחת צהריים במסעדת "אימא" בירושלים וקינחו בסיור באתר ההנצחה בתל חדיז. כולם חשו התרוממות רוח מהיום המעניין.

הודעות חשובות

פיצוי לפגע גזת

על-פי החוק לפיצוי נפגעי גזת, מה-1 בינואר 1995 זכאים לתשלום מי שנפגעו מטיפול בהקרנות נגד גזת (או שאיריהם), שנעשו בתקופה מ-1.1.46 עד 31.12.60 על-ידי גוף המוגדר בחוק, לפגע ייחשב מי שחולה באחת המחלות המפורטות בחוק, כגון סרטן באזור הראש והצוואר או סרטן הדם, והוא נמצא בישראל.

מרכז מורשת יהדות לוב מעניק הדרכה והכוונה בכל הנוגע להגשת הבקשה/ התביעה לקבלת הפיצוי למשרד הבריאות לקביעת הזכאות. ועדה רפואית של משרד הבריאות היא שתקבע את הזכאות לתשלום, ותודיע לתובע אם בקשתו אושרה או נדחתה. ביצוע התשלום יעשה בידי המוסד לביטוח לאומי כפיצוי חד פעמי, פיצוי כקצבה חודשית וגם פיצוי תשלומים לשאירים מי שוועדה רפואית קבעה שהמחלה גרמה למותו, יקבלו שאיריו מענק חד-פעמי.

זכויות ניצולי שואה

במהלך השנה יתקיימו ארבעה כנסים בנושא זכויות ניצולי שואה מטעם המשרד לאזרחים ותיקים, מרכז הארגונים לניצולי שואה, הביטוח הלאומי והרשות לזכויות ניצולי השואה. הכנסים יערכו בתל-אביב, בחיפה

<http://www.livluv.org.il>

אתר האינטרנט "לבלוב" של מרכז המורשת של יהודים יוצאי לוב, חידש את פניו ושודרג.

מומלץ להיכנס ולהיגות ממאמרים על הקהילה, להתעדכן באירועים ובחדשות וכן לעיין בגיליונות הקודמים של כתב העת "לבלוב". נשמח לקבל משוב על האתר.

הצדעה למתנדבים

משה (זיגי) זיגדון

מסורת היא לנו לברך מדי גיליון שניים ממתנדבי בית המורשת. המתנדבים נרתמים לביצוע המשימות שאותן הם מקבלים עליהם, ומסייעים בפעילות בבית של כולנו. כידוע, מתנדבים אלו הם שמנהלים ומפעילים בית זה רובו ככולו. הם תורמים מזמנם כדי לסייע בפעילות השוטפת ללא קבלת כל תמורה או טובת הנאה. המעט שאנו יכולים לעשות עבורם הוא הבעת התודה מעל דפי כתב העת שלנו. אנו מביאים בקצרה את סיפורם של שניים - מתנדבת ומתנדב - דבורה וציון.

דבורה טבול לבית הדדי

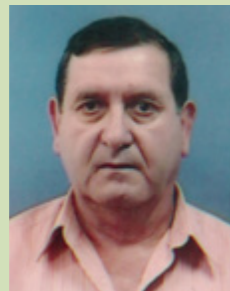

דבורה נולדה בלוב. היא עלתה ארצה כתינוקת עם הוריה. תחילה התיישבה המשפחה בבאר-יעקב ובהמשך הגיעה לבת-ים. אביה של דבורה הוא ציון שאול אדאדי ז"ל, ממנהיגי הקהילה, פעיל ציוני, מחנך וממקדמי השפה העברית בלוב.

"התפוח אינו נופל רחוק מהעץ". דבורה רכשה אף היא השכלה בתחום החינוך. היא בעלת תואר שני, עסקה בעבר ועוסקת עד עצם היום הזה בפעילות נרחבת בחינוך ובאמנות.

למרות היותה אם לשלושה בנים וסבתא לחמישה נכדים, היא מוצאת את הזמן לתת מעצמה לטובת המוזיאון. ניסיונה הרב תורם רבות לקידום פעילויות ההדרכה. בפגישה מקרית עם אבי פדהצור, אוצר המוזיאון, נחשפה דבורה לפעילות הבית, ומאז היא שם. המקום משמש עבורה הזדמנות יקרה מפז להמשיך את דרכם של הוריה ז"ל. כל פעולתה נעשית מתוך שמחת היצירה ותחושה של שותפות. העיסוק בהיסטוריה של הקהילה והפעילות בתחום היצירה, החינוך וההדרכה, גורמים לה הנאה מרובה. זאת על אף ההשקעה בזמן שכה חסר לה.

ציון נעים

ציון נולד בטריפולי בשנת 1937 ועלה ארצה בעלייה של שנת 1951 בהיותו כבן ארבע-עשרה שנים. את השכלתו רכש בבית-

הספר החקלאי כנות אשר באזור גדרה. הוא התגייס לצה"ל, שירת מספר שנים בקבע והשתחרר בדרגת רב-סרן. לאחר שחרורו פנה לשוק האזרחי, ובמשך שנים עד פרישתו לגמלאות עסק בניהול בניין משרדים גדול בתל-אביב.

ציון גר כיום ברמת גן. הוא נשוי ואב לשני בנים. עם פרישתו מעבודה היה ברור כי איש כמוהו לא ישב בטל. ההתנדבות בבית המורשת הייתה המקום המתאים לו ביותר. בין היתר, הוא לומד בהשתלמות בנושא "ההיסטוריה של יהודי לוב" באוניברסיטת בר-אילן.

ציון נבחר להנהלת הארגון החל משנת 2005. במוזיאון הוא מדריך קבוצות, משפחות ומבקרים בודדים. הוא נבחר עם עוד שני מתנדבים לסייע לניצולי שואה מבני העדה ולטפל בתביעותיהם. בהמשך לסיועו הוגשו תביעות לאוצר שרובן התקבלו, וניצולי השואה זכו לגמלה. על כל אלה ועוד ציון ידידנו מלא גאווה וסיפוק.

Auguri e riconoscimento del presidente dello Stato di Israele Shimon Peres ai cittadini israeliani di origine libica e a tutti gli ebrei libici nella Diaspora.

Il Presidente dello stato di Israele, Shimon Peres, ha inviato una lettera all'Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia, in occasione della pubblicazione dell'ultima edizione della rivista "Germogli" ed in concomitanza con il giorno della Shoah, Yom Hazikaron e Yom Haazmauth.

Il Presidente si congratula per il Luogo della Memoria, nel boschetto che l'Organizzazione ha

voluto piantare in ricordo dei martiri dei progrom in Libia, i caduti nelle guerre di Israele e le vittime della Shoah. Il Presidente dello Stato auspica che il Luogo della Memoria possa costituire una testimonianza eterna e di ricordo per le generazioni future, nel rispetto delle tradizioni e delle radici di un retaggio così antico, complimentandosi al contempo con la comunità libi-

ca che ha contribuito in maniera determinante alla formazione, il consolidamento e lo sviluppo dello Stato di Israele.

Il presidente invia il suo caloroso saluto anche agli ebrei della Diaspora Italiana, per aver contribuito a piantare il boschetto degli Ebrei di Libia.

Vedere la lettera del Presidente, a pag.21.

Meir El Saiegh
(Israele)

La Strana Storia delle sorelle Vaturi

Le sorelle Ghita e Perla Vaturi (nomi fittizi), erano due zitelle di oltre cinquant'anni che vivevano insieme a Bengasi in un appartamento che avevano ereditato dai genitori, situato in via Omar El Muchtar, vicino alla Piazza Municipio.

Non c'era nessuno nella comunità Ebraica che non conoscesse la loro strana storia.

Se la cavavano facendo piccoli lavori di sartoria e di ricamo, e di tanto in tanto anche qualche lavoro di stiro, e con la sommetta ricavata dalla vendita del negozio di spezie nel Suk Eddalam ereditato dal padre, si poteva dire che vivevano abbastanza bene.

Ghita era la più anziana, una donnetta piccola, rinsecchita, bruna, con nere minacciose sopracciglia e i capelli tirati come fil di ferro.

Perla aveva due anni di meno e somigliava moltissimo alla sorella, tranne che era un po' più alta e più angolosa.

Vestivano entrambe in modo identico, con le stesse scarpe nere, lunghe calze di cotone pure nere, e stessi abiti sempre neri, con un sottile tocco di bianco al collo.

Entrambe avevano la stessa espressione, quell'aria smorta e vagamente ostile che di solito sembra impregnare le facce delle donne nubili e anziane, costrette dalle circostanze a vivere troppo insieme.

Erano più di dodici anni che non si rivolgevano la parola, questa straordinaria circostanza potrà sembrare incredibile, ma è vera, e si era determinata per la ragione più semplice e più stupida che sia dato da immaginare.

Si era determinata a causa di Fufi, il loro bellissimo gatto fulvo che entrambe amavano.

Ogni sera si assumevano a turno il compito di riportarlo dal piccolo

cortile al pian terreno dove giocava di solito.

"Fufi! Fufi! vieni qui!" chiamava Ghita una sera.

E la sera dopo era compito di Perla a chiamarlo e riportarlo a casa.

Tutto procedette con la regolarità di un orologio fino alla sera fatale di dodici anni prima.

Quella volta Ghita alzando gli occhi dal lavoro di ricamo chiese: "Perla, perché non hai ancora chiamato Fufi?"

Al che Perla senza rancore, rispose: "Perché non tocca a me, io l'ho chiamato ieri sera."

"Ma no" ribatte' Ghita "L'ho chiamato io, ieri sera."

"No che non l'hai chiamato tu"

"Sì che l'ho chiamato io", e così via.

Poi persero entrambe la pazienza, litigarono, si alzarono, e se ne andarono a letto.

Nessuna delle due chiamò il gatto.

La mattina dopo Fufi risultò smarrito, non solo, ma smarrito senza che si riuscisse a ritrovarlo.

E quando apparve chiaro che Fufi era scomparso per sempre, Ghita e Perla dopo un aspro litigio, smisero del tutto a parlarsi.

Pero' siccome era impossibile per due persone vivere insieme senza parlarsi del tutto, le sorelle Vaturi trovarono un modo originale per contattarsi senza rivolgersi la parola: si scambiavano bigliettini che scrivevano in un Italiano zoppicante.

Un giorno Ghita, tornando dal pescivendolo noto sul tavolo un bigliettino scritto a matita dalla sorella, c'era scritto: "Sono malata, ti prego

manda a chiamare il dottore".

Ghita un po' impensierita mandò a chiamare il dottor Leventakis, un medico Greco conosciuto all'epoca da tutti a Bengasi.

Al dottore bastarono cinque minuti per rendersi conto che aveva l'influenza, e che la forma della malattia sarebbe stata alquanto seria. La pelle era arida, la temperatura alta, il polso affrettato, e dall'esame stetoscopico si udiva un crepitio sospetto alla base dei polmoni. "Avete l'influenza" le disse "Ce' un'epidemia in giro, avrete bisogno di cure, se avrete fortuna, ve la caverete in una decina di giorni"

"Mi curerò mia sorella dottore", rispose Perla, "sarà senza dubbio un' infermiera buona a nulla, ma non ha importanza, l'ho sopportata quando ero sana, e riuscirò a sopportarla ora che sono malata".

Il dottore che pure lui aveva sentito della strana storia delle due sorelle, non ribatte', uscì verso il salotto e si rivolse a Ghita, "Vostra sorella ha l'influenza".

"L'influenza? tutto qui? bene bene! Perla ha sempre avuto la mania di essere malata".

"Ma non capite?" esclamò aspro il dottore, "vostra sorella è malata sul serio. Prima di ristabilirsi starà peggio, molto peggio, questa influenza non è uno scherzo, avrà bisogno di essere curata, e bene"

Ghita fece un lieve ironico gesto "Posso curarla come si deve, ma temo che sarà una pessima malata. E' cocciuta, sapete dottore, cocciuta e litigiosa per giunta, ma poiché l'ho sopportata quando

stava bene, riuscirò a sopportarla ora che è malata".

"Non voglio immischiarmi nei vostri problemi personali", rispose il dottore, "vi spiegherò cosa dovete fare".

Infine dopo essersi accertato che le sue istruzioni erano state ben capite, se ne andò.

E così Ghita cominciò a fare da infermiera a sua sorella.

La malattia di Perla non era giunta allo stadio acuto, e i biglietti passavano dall'una all'altra sorella a ritmo serrato.

Appoggiata sui cuscini l'inferma scribacchiava: "Questa sera fammi un brodino di pollo per favore", e l'infermiera con volto arcigno segnava più sotto sul biglietto: "Benissimo ma prima devi prendere la medicina".

Ridicolo inutile dirlo, ma ridicolo o no, le abitudini protrattesi per dodici anni sono difficili a spezzarsi.

Sul tardo del secondo pomeriggio, Perla era peggiorata, molto peggiorata, aveva la febbre alta, le gote in fiamme e scivolava in un lieve delirio. Erano tutte assurdità quello che farfugliava, frammenti di parole e di frasi senza senso.

Ma a un tratto, nel bel mezzo di quella confusa incoerenza, ella parlò, parlò rivolgendosi alla sorella.

Nitide risuonarono le sue parole "Ho tanta sete Ghita, ti prego dammi da bere!".

Ghita trasalì come trafitta da una lancia, Perla le aveva rivolto la parola! dopo tutti quegli anni... Ghita le aveva parlato per prima.

Un fremito le passò sul viso, in tutto il corpo.

Si premette la mano sul cuore, poi lanciò un grido "Sì Perla sì... ti darò da bere, guarda ecco qui..." e si precipitò verso il letto, sostenne con il braccio il capo della sorella, e le avvicinò il bicchiere alle labbra.

Il suono della voce di Ghita parve riscuotere Perla dalla sua incoscienza, ella guardò la sorella e sorrise. Questo bastò perché Ghita scoppiasse in singhiozzi che le laceravano e squassavano il magro petto.

"Mi dispiace Perla sono desolata, e' tutta colpa mia, e per una sciocchezza oltretutto."

"Forse la colpa fu mia" sussurrò Perla

"forse toccava a me chiamarlo".

"No, no" singhiozzò Ghita, "sono certa che fu colpa mia".

Quella sera il dottor Leventakis, venuto a visitare la paziente, trovò Ghita ad aspettarlo in salotto.

Ogni espressione arcigna era scomparsa dal viso di lei, e al suo posto si leggeva ora un'ansia sincera.

"Dottore" disse "mia sorella si è aggravata, pensate forse...pensate che non si ristabilirà?"

"Penso che riuscirà a cavarsela, con una buona dose di fortuna sapete"

"Deve guarire!" disse quasi gridando Ghita "ma non capite dottore? abbiamo fatto pace, questa sera mi ha rivolto la parola", e scoppio' in lacrime. Nonostante tutto il dottore era commosso, toccato da quelle lacrime.

"Faro' del mio meglio" disse il dottore, ma non fu una cosa facile.

I giorni passavano e Perla era in preda a un continuo alzarsi e abbassarsi della temperatura, il polso batteva sempre più debole, e le forze le venivano meno a poco a poco.

L'infezione ne devastava l'organismo. Sembrava sul punto di essere colpita dalla polmonite, e questa sarebbe la fine di tutto.

Ma Perla era una donna robusta, resisteva con coraggiosa ostinazione. Ghita la curava con devozione, viziandola, circondandola di premure, accontentandola in tutto con la massima tenerezza.

Infine giunse il momento della ricompensa per le cure e i sacrifici di Ghita.

Quattordici giorni dopo i primi sintomi della malattia il dottor Leventakis fu in grado di asserire che Perla era ormai fuori pericolo.

A questa notizia Ghita si lasciò cadere sulla sedia scoppiando in singhiozzi.

Era spossata dall'ansia e dalla mancanza di sonno. Da quel momento Perla progredì rapidamente verso la guarigione.

La convalescenza fu straordinariamente rapida.

Dopo quindici giorni era in grado di passeggiare giù al pianterreno, e dopo una settimana, il dottor Leventakis annunciò che Perla era quasi completamente guarita. Disse che

sarebbe ripassato fra una settimana per un'ultima visita, e se ne andò.

"E' un bravo dottore" disse Perla alla sorella, "davvero simpatico ma la svolta per la mia guarigione ha avuto luogo quando tu mi hai rivolto la parola, vedi Ghita, il solo pensiero che tu avessi ceduto, parlandomi per prima con tanto affetto...per quanto malvagia io fossi stata...beh, mi sono sentita riavere."

Ghita si raddrizzò sul divano, le gote accese da un lieve rossore "Ma che vai dicendo mia cara? sei stata tu a parlarmi per prima, -Dammi da bere- mi hai detto come è vero che io sto parlando in questo momento".

"No, no", Perla scrollo' il capo, "ricordo benissimo come è stato, ti sei avvicinata al mio capezzale, e con occhi pieni di lacrime hai detto -E' stata tutta colpa mia Perla cara, sono stata io la causa di tutto ciò che è accaduto-"

"Cosa??" scatto Ghita irrigidendosi in tutto il corpo.

"Proprio così" ridacchio Perla "e hai detto persino che il torto è sempre stato tuo, -toccava a me- hai detto -toccava a me chiamare il gatto-"

"Non è vero" grido' Ghita.

"Eh, che cosa ti prende?" esclamò Perla imporporandosi in viso.

"Non è vero" ripeté' con astio Ghita "tu stessa, proprio tu, hai detto di esserti sbagliata. Hai ammesso che toccava a te chiamare il gatto."

"Non mi sono mai sognata di dire una cosa simile"

"Sì che l'hai detta"

"Non è vero. Non toccava a me chiamare il gatto"

"Toccava a te"

"Non mi toccava per niente!"

La discussione si accalorò sempre e sempre più fino all'amara inevitabile conclusione.

E così quando dopo una settimana il dottor Leventakis tornò per un'ultima visita alla paziente, il silenzio separava una volta di più le sorelle Vaturi.

Ghita e Perla si passavano biglietti proprio come avevano fatto per dodici anni.

meirram@netvision.net.il

Ruben (Bino)
Addadi

Tripoli, Via Brescia numero 5

Dopo cosí tanto tempo mi chiedo se il tutto sia veramente esistito oppure é una specie di delirio collettivo, che si basa su pezzetti di ricordi piu' o meno precisi.

D'altra parte é importante ricordare e verificare con gli amici di allora per poter ricostruire i dettagli.

In questo momento di grande diffusione delle stampanti a tre dimensioni cerchiamo anche noi di creare la terza dimensione ai nostri ricordi ricostruendo nella memoria le case, le strade, i negozi, i caffè, il tempio e tutti i luoghi della nostra vita. In tutte queste scatole belle, ma vuote, metteremo i volti delle persone care, alcune ancora tra noi e altre purtroppo non piu'.

Vedrete come questo intarsio prendera' vita come un quadro di Brugel e non dovremo piu' chiederci se il tutto sia veramente esistito.

Io comincio con casa mia e dintorni e invito tutti gli amici ad aggiungere sempre piu' dettagli della loro zona e del loro rione. A mano a mano ad ogni luogo si aggiungeranno i ricordi legati alle persone e l'intarsio si riempira' sempre piu' di vita e di colore.

Io sono nato e son sempre vissuto in Via Brescia numero 5, poi diventato Sciará Sana'a numero 5, uno dei due ingressi del palazzo che si affaccia sul Corso Vittorio, poi diventato Giaddat Istiklal. Sono molto tentato a vedere il posto cosí come é oggi con Google Earth, ma non voglio ulteriori delusioni o dolori e preferisco per il momento usare i miei ricordi.

Tra l'altro, un argomento storico a mio avviso molto importante e che forse in futuro si potra' ricercare é la storia della generazione dei nostri genitori, veri protagonisti

di una profonda trasformazione sociale e in un certo senso anche religiosa, che li ha visti passare dalla vita nel Ghetto alla vita e lavoro nella città nuova. I nostri genitori hanno operato su se stessi

questa grande trasformazione, immagino con grande fatica e anche osteggiati dai loro genitori, ma chi ne ha veramente goduto i frutti senza sforzo alcuno siamo stati noi. Forse questa trasformazione collettiva, assieme a tutti gli altri eventi importanti come la Guerra, i pogrom, l'attivita' Sionista e l'Alia' di gran parte dei familiari, hanno fatto sí che fra loro erano tutti veramente amici.

Torniamo ad un primo elenco quasi catastale del palazzo in via Brescia e dintorni:

1. Ingresso, niente di speciale e piuttosto buio. Il colore del portone, sempre mezzo aperto, un verde sporco. L'importanza del portone oltre al fatto di costituire l'ingresso

a casa, era anche un'ancora di salvezza, quando dovevamo rifugiarci, correndo inseguiti da ragazzacci arabi (cosí si diceva) che volevano picchiarci.

2. Primo piano/mezzanino uffici come quello dell'architetto Taliana (se ricordo bene il nome) che era anche il mio Professore di Disegno (materia in cui non ho mai eccelso) e Storia dell'Arte al Liceo Dante Alighieri.

3. Secondo Piano.

• Le due o tre Sorelle Castelli, donne celibi di dubbia occupazione (si diceva, ma forse si puo' smentire) ma di gran cuore. Le Sorelle Castelli hanno aiutato noi e gli altri inquilini Ebrei durante i disordini (bella parola per pogrom) del '67 e forse anche nei disordini precedenti, procurandoci viveri ogni giorno.

• Mimmo Barki z.l. e famiglia

4. Terzo Piano

• Zia Bercusa Pagani e per un certo periodo suo nipote Herbert (interessante analizzare questa mania di nomi certamente estranei alla nostra storia)

• I fratelli Magiar (proprietari del Cinema Corso) e figli incluso Victor e Rosita.

5. Quarto Piano

• Yusef Addadi z.l. e famiglia

• Sig.ra Finocchiaro, proprietaria del negozio di fiori al Corso. Aveva convinto i miei genitori ad aggiungermi il nome Walter, poi perso nel passaggio in Israele.

6. Terrazza o come si diceva il terrazzo.

• Nostro luogo di gioco assieme a tutti i bambini del palazzo inclusi quelli della entrata di fronte al numero 5, visto che il terrazzo univa le due ali del palazzo. Adesso che ci penso era anche un luogo di gioco piu' sicuro che non il Corso, soprattutto per i bambini piu' piccoli. Fra i compagni di gioco o molto spesso di lotta libera, dove io spesso vincevo sfruttando il peso e sedendomi sul gracile avversario c'erano Claudio e Yolanda Nahum ambedue purtroppo deceduti, Cleto, Loredana e Annamaria Cozzutto. Con Cleto, pare diventato autore di larga fama, passavamo le lunghissime ore dei pomeriggi d'estate raccontandoci i film e tutto nei minimi particolari.

• Il terrazzo aveva anche funzioni ulteriori come:

- Stanza macchine degli ascensori. Ne' le macchine, ne' gli ascensori c'erano piu' dato che erano stati rubati durante la guerra mondiale e chissá perche'. Tutti i genitori

spaventavano (in italiano é improprio, ma si diceva cosí) i loro figli con la storia di un bambino ebreo in un'altro palazzo che aveva aperto la porta dell'ascensore, l'ascensore non era al piano ed era precipitato purtroppo morendo. Forse riusciro' a ricordare, ma gli spaventi praticati dai genitori erano tanti come ad esempio quello della famosa Ghula, che veniva a prendersi i bambini cattivi. Menomale che fra spaventi e l'ostilita' dei nostri concittadini arabi siamo riusciti a crescere normali o forse non del tutto.

- Le cosiddette lavanderie che ormai ospitavano i serbatoi dell'acqua e che si riempivano a malapena di notte per poi fornire acqua di giorno.

- Le corde del bucato dove appunto il bucato fatto da una donna araba (prima dell'acquisto di una lavatrice usata e probabilmente dal Whelus Field) veniva steso. Uno dei miei compiti era quello di fare la

guardia al bucato.

- Appartamento, si fa per dire, della famiglia Zaia, un tempo agricoltori in una delle concessioni o villaggi dell'era fascista e ormai sfollati e custodi del palazzo.

Cari amici, adesso smetto perche' l'esperimento é riuscito, i particolari prendono corpo e colore e troppi ricordi si affollano. Ce ne saranno abbastanza per la prossima puntata dove racconteró della zona intorno a casa, appunto il Corso Vittorio, rimasto cosí anche dopo la arabizzazione del nome, l'Akropol e i flipper piu' Sabeto e non ultimo il Black Cat Bar con Mary Long River detta anche Maria Lungo Fiume.

Vi invito a provare a ricordare e a scrivere.

Ciao a tutti.

raddadi@inter.net.it

sanguinante dal naso e dalla bocca, si imbatte' nel preside che lo redargui' pesantemente: "Lo sai che non ammetto questi comportamenti da teppisti nella mia scuola. Sei piu' indicato a rivoltarti nel fango delle strade piuttosto che a frequentare il mio liceo. Ti aspetto nel mio ufficio, lunedì alle otto."

Gli ultimi due anni al liceo, dopo quell'episodio, furono per Victor una continua lotta.

Ma non piu' con quei teppisti, che oramai avevano lasciato la scuola, ma con due insegnanti: la professoressa di storia e filosofia ed il professore di matematica.

L'episodio del gabinetto era diventato di dominio pubblico e quei due piccoli vecchi nostalgici non perdevano mai un'occasione per maltrattarlo. Malgrado che Victor studiava la storia su tre differenti testi e fosse il piu' preparato, riusciva sempre a cadere su una domanda trabocchetto, su una data minore, sul nome di un personaggio di terz'ordine e riuscire a malapena ad ottenere un sei, con la vecchia arpa che aggiungeva sempre: "non capisco perche' tu non metta la testa a posto per studiare seriamente, ti trovo sempre impreparato".

Poco prima degli esami di maturita' il professore di inglese, che era stato trasferito a Tripoli da pochi anni, lo prese da parte per una lunga chiacchierata.

Victor adorava quell'insegnante, che sapeva mettere gli studenti

a loro agio, trattandoli da adulti e facendo, piu' che l'insegnante, il vero educatore.

"Victor, lo confido solo a te. Io sono ebreo, io vengo da Ferrara, io sono cresciuto con Giorgio Bassani, io sono stato antifascista tutta la mia vita.

Io ti seguivo da quando sono arrivato.

Tu sei un garibaldino. Perderai tutte le tue battaglie.

Se non ti hanno mutilato per sempre, in quel gabinetto, e' stato un miracolo.

Sei una testa calda. Non puoi vivere in questo mondo.

Devi andartene.

Vai in Italia, dove la sinistra ha oramai preso il sopravvento e dove questi buffoni non potrebbero neanche insegnare alle scuole elementari.

Lascia questo ghetto, ghetto di ebrei, ghetto di cristiani, ghetto di greci, di armeni e di maltesi.

Vai nel mondo libero.

Tu non sai cosa sia il mondo libero.

Puoi parlare di cio' che vuoi, puoi scrivere cio' che vuoi.

Puoi esprimere le tue opinioni.

La sera, anziche' fare lunghe passeggiate in macchina o rinchioderti in una casa a ballare, puoi andare ad ascoltare una conferenza, puoi sentire gente che esprime liberamente le proprie opinioni.

Non c'e' prezzo al mondo per poter pensare liberamente ad alta voce.

Ho sempre combattuto per questo

e sono qui da due anni e ora me ne vado.

Ho visto come vivete.

Ma tu credi che io non sappia che di notte, alzando il volume della radio per non farvi sentire, nell'anniversario dell'indipendenza israeliana voi cantate sottovoce la Tikva?

Underground, come ai tempi dei tedeschi, con il terrore che se ti pigliano finisci in prigione.

Svegliati, Victor!

Prendi questa benedetta maturita' e vattene in Italia. O in Francia. O meglio in Inghilterra.

Con i vostri mezzi potete andare dove volete.

Lascia questo mondo che sta imputridendo.

L'oppressione araba soffoca gli spiriti.

Gli ebrei e i cristiani italiani non hanno alcun avvenire, qui.

Vi tarpano le ali.

Vi plagiano.

Girate per la strada con gli occhi bassi. Il primo poliziotto vi puo' sbattere in prigione per settimane senza alcun motivo.

Non c'e' vita, qui.

Non c'e' futuro.

Il fatto che stiate, mi riferisco alle vostre famiglie, ammassando vere fortune poiche' controllate l'economia e' puramente effimero.

Guarda la storia. Io so che tu studi la storia su diversi testi contemporaneamente.

Verra' il giorno, e molto presto, in cui vi porteranno via tutto.

E vi massaceranno.

E' gia' successo, dappertutto.

In Egitto. In Siria. In Irak.

Espropriarono tutto.

Vi odiano.

Non c'e' scelta, e non c'e' neanche tempo.

Vattene.

Via, per l'amor di Dio, va!"

Intrapresa quindi la via dell'esilio a diciotto anni, Victor visse in Italia, e poco dopo la guerra dei sei giorni, si trasferì per sempre in Israele.

danmimun@zahav.net.il

Franco Cohen

Luoghi comuni e pregiudizi sul nostro popolo

Da 2000 anni il nostro popolo ha subito aggressioni, vessazioni e stermini da parte di spagnoli, portoghesi, tedeschi, fascisti, sovietici, arabi ecc ecc

Nella nostra Comunità non sono stati da meno:

Chi tra noi non ha subito a Tripoli, passeggiando per il Corso, le spintonate e gli insulti da parte dei nostri "amici" arabi?

Io porto ancora i segni di una testata da parte di un bullo andando a Scuola alle Medie (ma sono sicuro che anche lui ha ancora qualche "souvenir" di quella scazzottata)!

Sono certo che anche a molti di voi sia successo qualcosa di simile nella nostra beneamata (?) Tripoli.

A questo proposito, per sdrammatizzare solo per un attimo, mi ricorderò sempre del povero Climo Journò zL, il quale mi raccontò una volta che nel corso di una "amichevole discussione" con un arabo, aveva mandato al diavolo il re e anche qualcuno più su: alla domanda "ma sei matto a dire queste cose?" rispose "tanto comunque l'arabo avrebbe raccontato ai poliziotti che io avevo bestemmiato il re e anche... tanto valeva togliersi la soddisfazione !!!!".....

Tornando a cose ben più serie, tutto quanto sopra è niente in confronto alle atrocità subite dai nostri confratelli in seguito a vessazioni e massacri ben più sanguinosi e terribili (i numerosi pogrom). Forse, però, a ben vedere nel corso della storia non sono stati gli arabi i nostri peggiori persecutori.

Tutti noi ci siamo confrontati, dopo aver lasciato Tripoli, e forse anche prima, con questo aberrante argomento.

Quanti luoghi comuni a noi ostili conosciamo??

Proviamo a citare i più diffusi:

a) "voi siete sempre molto uniti e vi aiutate tra di voi"

b) "avete una particolare abilità nel

commercio e il vostro primario interesse è accumulare soldi ai danni dei Cristiani, salvo poi concedere loro dei prestiti a tassi da usura."

c) "Cosa vi aspettate per aver crocefisso Gesù, una medaglia??? Non è forse stato l'Ebreo Giuda a tradire il Nazareno?" ecc ecc.

d) Siete molto bravi a lamentarvi mentre vittimizzate i poveri Palestinesi ... ecc ecc

Se questi sono attacchi, vogliamo provare a predisporre delle adeguate difese?

a) "noi siamo molto uniti e ci aiutiamo tra di noi": considerazione di una scempiaggine siderale.

Noi siamo sempre una MINORANZA e geneticamente le minoranze fanno "sistema" per proteggersi dagli esterni e per mantenere le proprie migliori tradizioni.

Vogliamo citare gli italiani a Little Italy, i cinesi nelle varie Chinatown, gli irlandesi a NY ecc??

b) "avete una particolare abilità nel commercio": tutti noi sappiamo che nei secoli bui veniva vietato ai nostri confratelli di esercitare qualsiasi professione e/o mestiere in quanto non "degni".

L'unica attività consentita era quella del prestito al quale i langravi e i latifondisti dell'epoca ricorrevano spesso e volentieri anche perché, qualora non fossero in grado di far fronte ai loro debiti, avevano sempre a disposizione l'arma più efferrata, il pogrom.!

Quanto alla capacità di "arrangiarsi" nel mondo, io ricorro sempre a una metafora:

se vengono paracadutati nella giungla due ragazzini, uno cresciuto nella bambagia ad es.

lombarda e l'altro proveniente dai bassi di Napoli, chi dei due ha più possibilità di cavarsela?

c) Fermo restando che il Nazareno è stato crocefisso dai Romani e non dai nostri antenati, sarebbe molto

utile fare un po' di chiarezza.

Lo scenario che il Clero ha perpetuato, e che è costato tragedie immani al nostro popolo, è quello dell'EBREO Giuda, traditore. In pratica, la scena viene raffigurata come quella di 11 Apostoli Cristiani e uno solo ebreo, il TRADITORE.

Nella realtà tutti i 12 Apostoli (o comunque la grande maggioranza) erano Ebrei: se uno di essi, secondo il Nuovo testamento, doveva tradire perché la parabola si compiesse, si doveva trattare necessariamente di un ebreo!!! Siamo quindi COMUNQUE condannati!

E questa non è altro che la madre di tutte le manipolazioni e mistificazioni ordite dai nostri nemici nei nostri confronti.

Ha un preciso attuale parallelo: se 9 attivisti turchi periscono nel corso di una illegale fostratura del blocco di Gaza i "PACIFISTI" si scatenano in tutto il mondo maledicendo la violenza di Israele.

Viceversa se Assad fa sterminare, anche con armi chimiche, decine di migliaia di civili, donne e bambini compresi, i PACIFISTI diventano come i mafiosi, ciechi, sordi e muti.

A questo punto, tutti noi, abbiamo due possibilità:

a) subire passivamente la perfidia dei Media, colossali propagatori di emzogne.

b) reagire con i mezzi a nostra disposizione, scrivendo a questi stessi Media per tentare di sbugiardarli e ristabilire la verità.

Personalmente propendo per la seconda ipotesi difendendo la nostra causa attraverso lettere ad esempio al Corriere della Sera, scontrandomi però verbalmente, oltre che con

i nostri detrattori, anche con alcuni dei miei amici che sostengono che così facendo presto il fianco a ulteriori violenze verbali dei nostri detrattori.

franco.cohen@yahoo.it

Daniel Mimun

Ricordi autobiografici, di quando si stava male ma ti dicevano che stavi bene

Gli alunni si stavano riversando dalle aule nel corridoio, sciamando come un nugolo di mosche.

Il caldo era opprimente, come sempre nel mese di giugno.

Sudati, stanchi, erano comunque allegri e piu' rumorosi del solito: era sabato, e l'indomani finalmente non ci sarebbe stata scuola.

Tutta la scolaresca messa insieme non raggiungeva nemmeno le trecento persone, ma la sua composizione era veramente singolare.

In maggior parte erano italiani, figli dei vecchi coloni che il Regno d'Italia aveva scaraventato in quella terra arida e inospitale, all'inizio del secolo, in una avventura colonialista che tanto costo' all'Italia e cosi' poco le rese.

C'erano poi gli ebrei, che appartenevano a una comunita' che aveva radici antichissime, in quel paese.

Avevano abbracciato totalmente l'italianita', e pur mantenendo le proprie profonde tradizioni, avevano fatto dell'italiano la propria lingua madre respingendo l'arabo, la lingua dei padri e tutto cio' che aveva a che fare col comportamento degli arabi, considerato retrogrado e poco civile.

E poi gli armeni, con il loro recente triste retaggio, ancora coi segni del genocidio che li aveva quasi sterminati, neanche cinquanta anni prima.

Erano costoro un piccolo nucleo di persone che viveva quasi chiuso in se' stesso, che contraeva matrimoni solo all'interno del proprio circolo, e che parlava a casa l'armeno.

E c'erano anche i greci, apparentemente integrati nella societa' italiana, ma effettivamente gli unici che non si erano fatti

conquistare dal mondo italiano, che mantenevano stretti contatti con gli arabi, parlandone la lingua, frequentandoli assiduamente, lavorando con loro. L'unico vero gruppo levantino, nel senso piu' proprio del termine, l'unico gruppo che dopo la grande espulsione, anni dopo, avrebbe preso il posto di tutti gli "europei" nel commercio e nelle attivita' imprenditoriali.

C'erano poi i maltesi, che non si sapeva bene come posizionarli, in quel mondo cosi' composito: mezzi arabi e mezzi inglesi, quasi dei siciliani, ma comunque con una spiccata identita' nazionale.

Arabi, comunque, in quel paese arabo, al liceo, non c'era piu', neanche uno.

L'italiano, inteso come lingua e come cultura, ma anche come identita', simboleggiava il colonialismo dei tempi passati, e il neopanarabismo di quegli anni non perdonava all'Italia le colpe di un passato da oppressore. Singolare, questo aspetto. Cioe' che gli arabi non frequentassero le scuole italiane.

E' sufficiente pensare che l'indipendenza fu loro regalata dagli inglesi, senza che avessero dovuto sostenere una guerra d'irridentismo o un Risorgimento; contrariamente a tutte le altre ex colonie, dove i vecchi indigeni, si intende coloro che fra di essi facevano parte degli strati piu' abbienti, venivano formati nelle scuole inglesi, francesi e belghe.

Era il 1962, Tripoli, Libia.

I ragazzi si apprestavano a lasciare la scuola per tornare a casa. Si scambiavano frettolosamente appuntamenti, si informavano all'ultimo momento su cosa avrebbero fatto nel pomeriggio, da

chi sarebbe stata la festa, quale film andare a vedere, a quale spiaggia recarsi l'indomani...

La scolaresca, oltre ad essere cosi' cosmopolita e variopinta per le origini che la contraddisteva, lo era ancora di piu' per estrazione sociale.

Essendo l'unico liceo italiano, ad esso confluivano tutti gli strati della popolazione

Comunque un segmento di popolazione elitista, quello del liceo, poiche' a quel tempo si poteva accedere all'universita' solo provenendo appunto da una maturita' classica scientifica, dato che il magistrale non c'era piu', in quegli anni, a Tripoli.

Era questo forse l'aspetto piu' peculiare di quella scolaresca, dove rampolli di ricche famiglie sedevano allo stesso banco con i figli di umili operai che speravano in un futuro migliore per i propri ragazzi.

L'elemento coesivo era comunque l'appartenere ad un ristretto ambiente europeo, in contrasto col circostante mondo arabo.

Ed il mondo della scuola era proiettato fuori. L'ambiente scolastico era l'unico che era dato frequentare.

Uno degli aspetti piu' positivi, piu' formativi di quel paese, altrimenti cosi' infelice.

In quella atmosfera cosi' spensierata ed allegra, il giovane Victor era in disparte e si accingeva ad affrontare una situazione difficile e carica di incognite. L'impresa piu' importante che gli si era presentata davanti, nella sua breve esistenza.

A sedici anni, Victor, stretto in un abito di lino chiaro, camicia inamidata, mandato a scuola vestito elegantemente per onorare e celebrare in quel modo il Sabato,

rimarginava sul da farsi, messo a confronto con le delusioni della vita, la prima quella, di una lunga serie di ingiustizie ideologiche, come poi le avrebbe classificate.

Ma quel sabato mezzogiorno non poteva neanche immaginare cosa la vita gli avrebbe riservato, e stava per passare immediatamente all'azione.

Qualche giorno prima, nei gabinetti della scuola, aveva visto sui muri interni tre grandi svastiche dipinte in nero, e due scritte: "ebrei ai forni" "Hitler aveva ragione".

Victor sapeva con certezza che gli autori di quelle scritte erano cinque ragazzi piu' grandi, dell'ultima classe, che passavano gran parte del loro tempo nei gabinetti, fumando e sfottendo i ragazzini ebrei che oramai evitavano di andare al gabinetto.

Si era subito recato dal preside per protestare. Non sapeva, all'epoca, che il preside fosse un ex gerarca fascista.

Ottenne subito quattro blande frasi di circostanza. Capì che il preside non intendeva assolutamente richiamare all'ordine i presunti autori dei graffiti. Non c'erano elementi comprovanti la loro responsabilita', gli diceva, aggiungendo anche la rituale frase che comunque si trattava di ragazzate.

Victor aveva messo al corrente dell'episodio i suoi compagni di classe ebrei cercando sostegno, ma tutti lo avevano ignorato dicendo che sarebbe stato meglio far finta di niente per evitare grane coi professori, notoriamente ex fascisti o simpatizzanti fascisti.

Aveva quindi avvicinato dei ragazzi ebrei piu' grandi, che avevano gia' finito la scuola, per cercare aiuto e formare un

gruppetto che avrebbe fatto vedere a quelli li' che i tempi delle leggi razziali erano finiti e che non avrebbero potuto piu' impunemente farsi gioco degli ebrei.

Ma con sua grande delusione, quei ragazzoni, giocatori di pallacanestro, sempre pronti a venire alle mani negli scontri con gli arabi per le strade, cercarono di persuaderlo a lasciar perdere, sai sono ragazzi, non si rendono conto di cio' che fanno, sicuramente non intendono nulla di male e via dicendo.

Victor non desisteva.

Quello era un gruppetto di fascisti, l'odio per gli ebrei era scritto loro in faccia, venivano da famiglie che vent'anni prima applicavano le leggi razziali fin nei minimi particolari, suo padre glielo aveva detto tante volte, loro avrebbero voluti vederli tutti nei forni, e vivevano, in quella ex colonia fascista, come se il tempo si fosse fermato ai tempi di Badoglio.

Quel sabato mezzogiorno, quindi, dopo aver tentato tutte le strade, si decise che avrebbe dovuto agire da solo, e subito. Non poteva permettere che altro tempo passasse senza una reazione. Sarebbe stato ai suoi occhi troppo vile e pusillanime non reagire in qualche modo.

Dopo aver fatto un ultimo vano tentativo per convincere il suo miglior compagno di classe a seguirlo, quando oramai quasi tutta la scolaresca aveva lasciato la scuola, si diresse verso i gabinetti, dove era sicuro che li avrebbe trovati.

Immaginava gia' in che posa li avrebbe sorpresi.

Stretti in magliette aderentissime, per mettere in mostra quei

corpi palestrati, intenti a fumare, urlando sconcerie a chiunque si fosse avventurato li dentro per una breve pipi'.

Victor non sapeva bene cosa avrebbe potuto fare.

Ma, come poi sempre nella sua vita, in situazioni del genere, agì senza un piano prestabilito.

Apri' la porta per vederli esattamente come se li era immaginati, senonche' non erano cinque, ma forse una decina.

In giacca e cravatta, con gli occhiali, paffutello, con un'aria vagamente intellettuale, al suo apparire scatenò una valanga di risate e di sberleffi.

"Guardate, questo sporco ebreuccio e' venuto a pisciare! Ma voi circoncisi, pisciate sulle mani o vi pisciate addosso dalla paura? Ma non lo sai che solo i cani sono ammessi nel gabinetto, e che voi dovete andare a pisciare per la strada?..."

Pazientemente, attese che si calmassero per affrontare il capo di quella banda, il figlio di un noto avvocato." So che tu hai scritto quelle frasi sul muro, e ti ordino di cancellarle immediatamente".

Dopo di che Victor subi' il suo primo vero pestaggio organizzato.

Tante volte era stato sorpreso la sera al rientro a casa, da giovinastri arabi che gli tendevano delle imboscate. Normalmente riusciva parzialmente a difendersi, a volte a fuggire, generalmente era aiutato dall'intervento occasionale di alcuni passanti adulti.

Era quindi abituato a prendere le botte, ma non si era mai messo da solo e volontariamente in condizioni di essere pestato quasi scientificamente.

Quando uscì dalla scuola, lacero,

GERMOGLI 17

Pubblicazione trimestrale dell'organizzazione mondiale degli ebrei di Libia

I germogli appaiono sulla terra, il tempo dell'usignolo e' giunto, e nel nostro paese si ode la voce della tortora

כיסוי לקערת פסח (סבאצ')
של הרב אפרים תייה.
תרפ"ח 1928

Copertina ricamata del cesto del Seder (Sebbatch)
del Rav Efraim Tayar.
1928.